

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра європейської економіки і бізнесу**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА Міжнародні економічні відносини
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 29 «Міжнародні відносини»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 292 «Міжнародні економічні відносини»

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Перспективи аграрного сектору України у забезпеченні
глобальної продовольчої безпеки»

здобувача Ковальчук Тамари Сергіївни _____
(підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доц. Вінська О.Й. _____
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ) (підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., проф. Федірко О.А. _____
(підпис)

Київ 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра європейської економіки і бізнесу**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ**

**«МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
29 Міжнародні відносини
292 Міжнародні економічні відносини**

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Ткаленко С.І.

_____ Федірко О.А.

«___» _____ 2025 р.

«___» _____ 2025 р.

**ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ
здобувачу вищої освіти *Ковальчук Тамарі Сергіївні***

денної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

**на тему: «Перспективи аграрного сектору України у забезпеченні глобальної
продовольчої безпеки»**

Тему затверджено наказом ректора Університету від «___» _____ 20__ р. № _____

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах _____

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

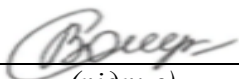
Розділ 1	Теоретичні основи дослідження аграрного сектору економіки
<i>(термін подання – до 10 березня)</i>	
Розділ 2	Аналіз аграрного сектору України у контексті глобальної продовольчої безпеки
<i>(термін подання – до 30 березня)</i>	
Розділ 3	Перспективи розвитку аграрного сектору України задля забезпечення глобальної продовольчої безпеки
<i>(термін подання – до 25 квітня)</i>	

Об'єкт дослідження:	Процес розвитку аграрного сектору України.
Предмет дослідження:	Сутність, специфіка структури та динаміка розвитку аграрного сектору України в контексті глобальної продовольчої безпеки.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Визначення особливостей аграрного сектору України та основних напрямів його розвитку задля зміцнення глобальної продовольчої безпеки.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	- визначити сутність та систематизувати структуру аграрного сектору економіки; - розглянути сутність та компоненти продовольчої безпеки;
У розділі 2	- проаналізувати динаміку розвитку аграрного сектору України; - з'ясувати особливості структури аграрного сектору України; - виявити місце України у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки;
У розділі 3	- виявити основні виклики розвитку аграрного сектору України; - запропонувати стратегічні напрями розвитку аграрного сектору України в умовах глобальної продовольчої кризи.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

О.Й. Вінська
(ініціали, прізвище)
«___» _____ 20__ р.

Завдання одержав студент

(підпис)

Т.С. Ковальчук
(ініціали, прізвище)
«___» _____ 20__ р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 61 сторінку, 14 таблиць, 10 рисунків, список використаних джерел із 82 найменувань, додатки.

Назва кваліфікаційної бакалаврської роботи:

«Перспективи аграрного сектору України у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки»

Об'єктом дослідження є процес розвитку аграрного сектору України.

Предметом дослідження є сутність, специфіка структури та динаміка розвитку аграрного сектору України в контексті глобальної продовольчої безпеки.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи — визначення особливостей аграрного сектору України та основних напрямів його розвитку задля зміцнення глобальної продовольчої безпеки.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- визначити сутність та систематизувати структуру аграрного сектору економіки;
- розглянути сутність та компоненти продовольчої безпеки;
- проаналізувати динаміку розвитку аграрного сектору України;
- з'ясувати особливості структури аграрного сектору України;
- виявити місце України у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки;
- виявити основні виклики розвитку аграрного сектору України;
- запропонувати стратегічні напрями розвитку аграрного сектору України в умовах глобальної продовольчої кризи.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці комплексних стратегічних рекомендацій щодо модернізації аграрного сектору України, підвищення його стійкості в умовах війни, зміни клімату та глобальних економічних викликів. Запропоновані заходи можуть бути використані державними органами, аналітичними центрами та підприємствами аграрної сфери.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи: 2025

Рік захисту роботи: 2025

Ключові слова: аграрний сектор, продовольча безпека, стратегічні напрями розвитку, виклики війни, сільське господарство, експорт, агроінновації, логістика.

В і д г у к
на кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувачки факультету міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини»

Ковальчук Тамари Сергіївни

на тему: **«Перспективи аграрного сектору України у забезпеченні глобальної
продовольчої безпеки»**

1. Актуальність теми: Забезпечення продовольчої безпеки має стратегічне значення для розвитку країн світу, адже стабільне харчове забезпечення є основою сталого розвитку людства. Наразі кліматичні зміни, економічна нестабільність та збройні конфлікти суттєво посилили загрозу дефіциту продуктів харчування. З урахуванням цих викликів, розуміння України, як одного з провідних експортерів сільськогосподарської продукції, стає надзвичайно важливим задля вирішення глобальної продовольчої проблеми. Вищезазначене свідчить про особливу актуальність обраної теми.

2. Позитивні риси кваліфікаційної роботи: визначено сутність та систематизовано структуру аграрного сектору економіки; розглянуто сутність та компоненти продовольчої безпеки; проаналізовано динаміку розвитку аграрного сектору України та з'ясовано особливості його структури; виявлено місце України у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки та основні виклики розвитку аграрного сектору України.

3. Наявність самостійних розробок автора: запропоновано стратегічні напрями розвитку аграрного сектору України в умовах глобальної продовольчої кризи.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: можуть бути використані для розробки стратегічних рекомендацій щодо модернізації аграрного сектору України, підвищення його стійкості в умовах війни, зміни клімату та глобальних економічних викликів.

5. Наявність недоліків: суттєвих недоліків не виявлено.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: робота є самостійним науковим дослідженням і рекомендується до захисту з високою позитивною оцінкою. Оцінка наукового керівника - 50 балів.

Науковий керівник:

доцентка кафедри
європейської економіки і бізнесу,
доц., к.е.н.

Вінська О.Й.

“ 26 ” травня 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ.....	6
1.1. Сутність та структура аграрного сектору економіки.....	6
1.2. Сутність та компоненти продовольчої безпеки.....	11
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	19
2.1. Динаміка розвитку аграрного сектору України.....	19
2.2. Особливості структури аграрного сектору України.....	27
2.3. Місце України у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки.....	32
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ЗАДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	40
3.1. Основні виклики розвитку аграрного сектору України	40
3.2. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору України в умовах глобальної продовольчої кризи	48
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному світі забезпечення продовольчої безпеки набуває стратегічного значення, адже стабільне харчове забезпечення є основою сталого розвитку людства. Глобальні виклики, серед яких кліматичні зміни, економічна нестабільність та збройні конфлікти, посилюють загрозу дефіциту продуктів харчування. У цьому контексті аграрний сектор України, як одного з провідних експортерів сільськогосподарської продукції, відіграє вагомий роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Потужний природно-ресурсний потенціал, висока частка аграрної продукції в експорті та наявність конкурентоспроможного виробництва свідчать про великі можливості країни у вирішенні глобальних продовольчих проблем. Актуальність дослідження також зумовлена необхідністю розробки стратегічних напрямів розвитку аграрного сектору в умовах світових продовольчих викликів та національної економічної трансформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання аграрної політики, забезпечення продовольчої безпеки та розвитку сільськогосподарського виробництва знайшли відображення у наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Значний внесок у вивчення цих проблем зробили такі науковці, як Лазарєва О. В., Андросук І. О., Рябоволик Т. Ф., Рябоволик Ю. В., Бойко В. О., Бойко Л. О., Конохов С. В., Хаєцька О. П., Гончарук І. В. та інші, які аналізували різні аспекти ефективності аграрного сектору, питання державного регулювання сільського господарства, продовольчої безпеки, формування аграрної політики, інноваційного розвитку галузі, а також інтеграції України у глобальні аграрні ринки. Серед зарубіжних учених значний внесок у розвиток теорії продовольчої безпеки та аграрної політики зробили Дж.Ф. Маккала, А.К. Сен, Л. Браун, П. Пінструп-Андресен, Б. Шіфф, Б. Валкінгтон, Б. Мюллер, Л. Беннетт, В. Мартін, Д. Лаборд, С. Беллман, Г. Гейл та Л. Бахман. Їхні дослідження дозволили поглибити розуміння системних змін у глобальному аграрному середовищі, а

також виявити основні ризики й можливості для країн із високою залежністю від аграрного виробництва.

Окремо варто підкреслити вагому роль у формуванні аналітичної бази дослідження офіційних звітів і програм провідних міжнародних організацій — World Food Programme (WFP), Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), International Food Policy Research Institute (IFPRI), Світового банку, Європейської Комісії та інших установ. Їхні дослідження становлять важливу теоретико-методологічну базу для подальшого вивчення ролі України у забезпеченні світової продовольчої безпеки.

Метою дослідження є визначення особливостей аграрного сектору України та основних напрямів його розвитку задля зміцнення глобальної продовольчої безпеки.

Відповідно до поставленої мети потрібно вирішити ряд наступних завдань:

- визначити сутність та систематизувати структуру аграрного сектору економіки;
- розглянути сутність та компоненти продовольчої безпеки;
- проаналізувати динаміку розвитку аграрного сектору України;
- з'ясувати особливості структури аграрного сектору України;
- виявити місце України у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки;
- виявити основні виклики розвитку аграрного сектору України;
- запропонувати стратегічні напрями розвитку аграрного сектору України в умовах глобальної продовольчої кризи.

Об'єкт дослідження є процес розвитку аграрного сектору України.

Предмет дослідження є сутність, специфіка структури та динаміка розвитку аграрного сектору України в контексті глобальної продовольчої безпеки.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження:

- аналіз і синтез — для обґрунтування теоретичних положень;

- порівняльний аналіз – для оцінки показників розвитку аграрного сектору України та інших країн;
- статистичний метод – для аналізу динаміки виробництва й експорту сільськогосподарської продукції;
- графічний – для візуалізації результатів дослідження;
- системний підхід – для формування стратегічних пропозицій щодо розвитку галузі.

Інформаційна база дослідження стали офіційні дані від Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, а також інформація від Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO). Крім того, було проаналізовано звіти Global Food Security Index, наукові праці українських та закордонних дослідників, а також аналітичні матеріали міжнародних організацій.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

1.1. Сутність та структура аграрного сектору економіки

Аграрний сектор економіки – це комплекс галузей народного господарства, які зосереджені на сільськогосподарському виробництві, забезпеченні його діяльності та доставці сільськогосподарської продукції споживачам.

Аграрний сектор економіки є фундаментом продовольчої безпеки, джерелом робочих місць та важливою складовою експортного потенціалу держави. Незважаючи на його значущість, науковці та законодавці не дійшли єдиного визначення цього поняття. У різних дослідженнях аграрний сектор часто ототожнюють з агропромисловим комплексом (АПК) або розглядають його як самостійну сферу економіки. Це вимагає чіткого термінологічного визначення, що сприятиме ефективнішій розробці аграрної політики. Аграрний сектор охоплює всі суб'єкти господарської діяльності, які виробляють сільгосп продукцію й продукти первинної переробки та пов'язані з ними підприємства та організації, які здійснюють державну аграрну політику [19].

У нормативно-правових актах термін «аграрний сектор економіки» використовується нечасто. Скажімо, у Законі України «Про основні засади державної аграрної політики» вказано, що цей сектор містить сільське господарство, рибне господарство, харчову промисловість і переробку сільськогосподарської продукції. Однак до нього не входять аграрна наука, освіта, соціальна сфера села, а також матеріально-технічне та фінансове забезпечення. [1].

Поняття «аграрний сектор економіки» формувалося поступово, спершу в межах агропромислового комплексу, що в радянські часи був частиною народного

господарства разом із будівельним, паливно-енергетичним, транспортним та іншими комплексами. Після здобуття незалежності Україна частково зберегла цей підхід, хоча з часом термін «АПК» трансформувався, а в урядових структурах почали використовувати поняття «аграрна політика» [29].

Термін «аграрний» походить від латинського слова «agrarius», що означає «земельний». Однак у сучасному розумінні він охоплює не лише земельні відносини, а й усю систему економічних зв'язків, пов'язаних із виробництвом, переробкою та реалізацією аграрної продукції [19].

Таким чином, аграрний сектор економіки поступово виокремився із загального поняття агропромислового комплексу та сьогодні розглядається як самостійна структурна одиниця економіки. Його розвиток передбачає не лише вдосконалення правового регулювання, а й фінансову підтримку агровиробників, стимулювання інновацій та інтеграцію в міжнародні ринки.

Аграрний сектор є важливою складовою економіки країни, що включає виробництво, переробку та збут сільськогосподарської продукції. Він забезпечує продовольчу безпеку, створює робочі місця та формує експортний потенціал. Різні автори дають своє визначення аграрного сектору:

Автори статті в «Економічному аналізі» планують аграрний сектор як сукупність галузей економіки, що забезпечує виробництво, переробку та збут сільськогосподарської продукції, сприяючи соціально-економічному розвитку сільських територій [16].

У таблиці 1.1 наведено різні підходи науковців до визначення сутності аграрного сектору економіки як складової національної господарської системи.

Таблиця 1.1 – Визначення аграрного сектору економіки [22]

Автор	Визначення
Ю.Є. Губеня	Аграрний сектор – сукупність підприємств, що займаються виробництвом, переробкою та реалізацією сільськогосподарської продукції, забезпечуючи продовольчу безпеку країни.
В.Ф. Семенов та І.Ю. Сіваченко	Аграрний сектор – всі види діяльності, пов'язані з використанням землі для виробництва продовольчої продукції, сировини для промисловості та інших продуктів.
І. В. Томашук та Є. А. Борболук	Аграрний сектор – основа національної економіки, формуючи продовольчу безпеку та експортний потенціал держави.

1	2
І. О. Андрощук, Т. Ф. Рябоволик та Ю. В. Рябоволик	Аграрний сектор – це складна система, яка охоплює вирощування, обробку та збут сільськогосподарських товарів, а також інфраструктуру, що підтримує всі ці етапи.

На мою думку, як дослідника, аграрний сектор економіки – це сукупність галузей народного господарства, пов'язаних з розвитком сільського господарства, обслуговуванням його виробництва і доведенням сільгосппродукції до споживача.

Серед наведених визначено найбільш актуальним в сучасних умовах є підхід, який враховує комплексність аграрного сектора, включаючи виробництво, переробку та інфраструктуру. Це підкреслює необхідний інтегрований підхід до розвитку аграрної сфери, що забезпечує її стійкість та ефективність у довгостроковій перспективі.

Аграрний сектор України є надзвичайно багатогранним комплексом, який охоплює не лише вирощування сільськогосподарських культур, але й виробництво продукції тваринництва, переробку сільськогосподарської сировини, розвиток логістики, технологічні інновації та забезпечення експортних потоків. Його структура формується під впливом як традиційних методів господарювання, так і сучасних технологій, що дозволяють підвищувати продуктивність і конкурентоспроможність на світових ринках.

Основними компонентами аграрного сектору є:

1) Рослинництво – вирощування зернових (пшениці, кукурудзи), олійних культур, бобових, а також фруктів, овочів та інших культур, що забезпечують як внутрішній ринок, так і експорт.

2) Тваринництво – виробництво молока, м'яса, яєць та інших продуктів тваринництва, що відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки населення.

3) Агропереробка – сфера, що включає виробництво харчової продукції, переробку сировини та виробництво готових продуктів, що додає додаткову вартість і сприяє економічному зростанню.

4) Логістика та експорт – розвинена мережа логістичних сервісів та налагоджені експортні канали, які дозволяють доставляти продукцію на міжнародні ринки, зокрема до країн Європейського Союзу, що традиційно займають провідні позиції за обсягом продажів.

Аграрний сектор є складною багатокомпонентною системою, що компенсує соціально-економічні, екологічні та виробничі аспекти господарювання. Його структура формується під впливом історичних, культурних, географічних та інституційних факторів, що представляє особливості аграрного виробництва та його роль в економіці.

Основу аграрного сектору складає сільське господарство, яке поділяється на рослинництво та тваринництво. Ці дві галузі забезпечують продовольчу безпеку країни та формують експортний потенціал.

Структура аграрного сектору зображена на рисунку 1.2.

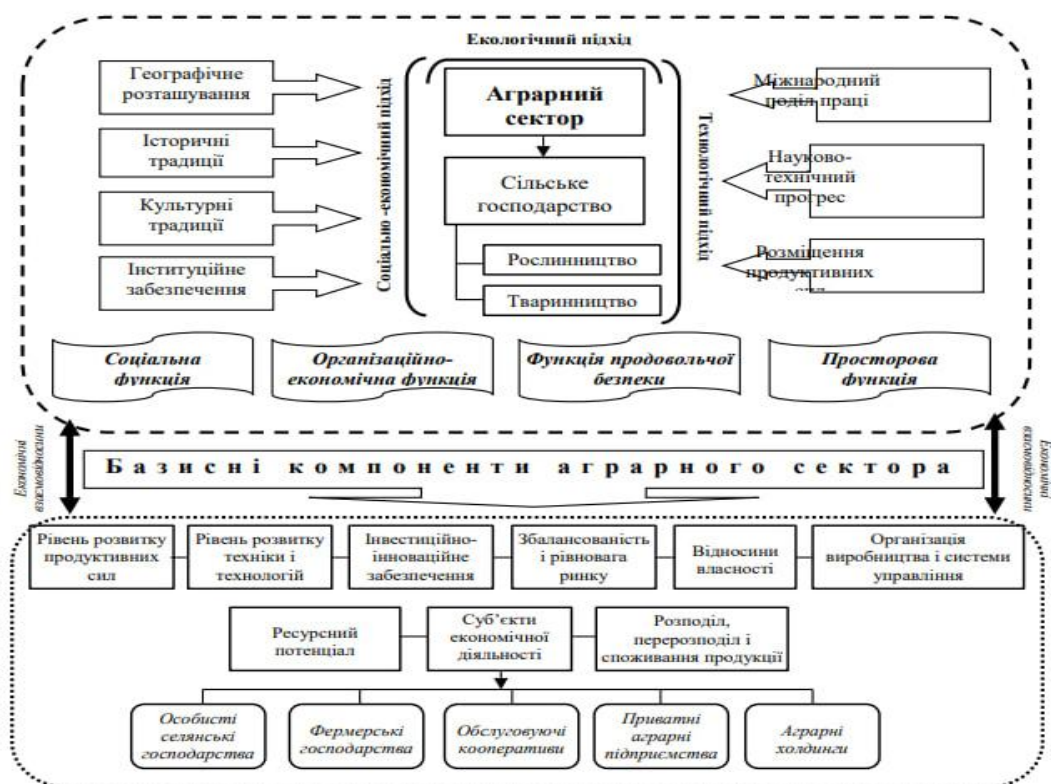

Рисунок 1.1 – Структура аграрного сектору [18].

Функціонування аграрного сектору базується на чотирьох основних підходах:

- екологічний підхід охоплює міжнародні орієнтири, технологічний прогрес та адаптацію до сучасних екологічних викликів;
- соціально-економічний підхід забезпечує рівень розвитку виробничих сил, технологій, інституційного забезпечення та збалансованості ринку;
- функціональний підхід включає соціальні, продовольчі та просторові функції аграрного сектора;
- просторовий підхід пов'язаний із розміщенням виробничих потужностей та розвитком сільських територій.

Базові складові аграрного сектора включають ресурсний потенціал, суб'єкти економічної діяльності (особистості селянських господарств, фермерських господарств, обслуговуючі кооперативи, аграрні холдинги), виробничі відносини та організацію агропромислового комплексу.

Завдяки розвитку аграрних кластерів, цифрових технологій у сільському господарстві та глобальним інтеграційним процесам, сучасний аграрний сектор України демонструє високу стійкість та адаптивність до викликів часу.

Попри значні прямі збитки, через війну та інші кризові явища, аграрний сектор демонструє високу стійкість та адаптивність. Виклики, пов'язані з обмеженнями доступу до деяких земель, руйнуванням інфраструктури, а також змінами клімату, стимулюють впровадження нових технологічних рішень і структурних реформ. Таким чином, агросектор України є прикладом галузі, яка, попри зовнішні загрози, продовжує модернізуватися та відігравати критичну роль в економіці країни та забезпеченні її продовольчої незалежності [9].

Отже, аграрний сектор економіки – це багаторівневий виробничий процес, який інтегрує в собі економічні, суспільні та організаційні аспекти. Аграрний сектор економіки України відіграє визначальну роль у національному господарстві, гарантуючи продовольчу безпеку, стимулюючи зайнятість громадян та формуючи вагомую частину експортного потенціалу держави. Його структура включає сільське господарство, переробну промисловість, аграрний ринок і необхідну інфраструктуру, що забезпечує стабільну роботу галузі.

Розвиток аграрного сектору відбувався поступово: спочатку він розглядався у складі агропромислового комплексу, але з часом набув статусу окремого структурного елемента економіки. Однак на законодавчому рівні термін «аграрний сектор економіки» досі не має чіткого визначення, що створює труднощі у формуванні ефективної аграрної політики.

Виклики сьогодення, породжені війною, кліматичними змінами та світовими економічними коливаннями, диктують потребу в оновленні аграрного сектора, інтеграції новаторських технологій та підвищенні його конкурентоспроможності. В контексті міжнародної інтеграції та глобалізації Україна володіє значним потенціалом для посилення своїх позицій на міжнародному ринку сільськогосподарської продукції, що передбачає покращення законодавства та дієвого державного управління.

1.2. Сутність та компоненти продовольчої безпеки

Продовольча безпека є ключовим аспектом стабільності будь-якої держави, особливо в умовах глобалізації та економічних викликів. Вона включає доступність, якість, економічну доступність та екологічну стійкість продовольчих ресурсів. У сфері аграрного сектору продовольча безпека охоплює не лише виробництво харчових продуктів, а й їхню логістику, розподіл та контроль якості.

Продовольча безпека розглядається багатьма науковцями та міжнародними організаціями. У літературі можна знайти різні підходи до визначення цієї категорії.

У таблиці 1.2 узагальнено підходи різних авторів до трактування поняття «продовольча безпека» як складної багатовимірної категорії, що охоплює економічні, соціальні та стратегічні аспекти.

Таблиця 1.2 – Визначення поняття «продовольча безпека» за різними авторами [38, 48, 43,7, 6]

Автор	Визначення
ФАО (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН)	Стан, за якого кожна людина, у будь-який момент часу, має фізичну, соціальну та економічну можливість дістатися до достатньої, безпечної та поживної їжі. Ця їжа має відповідати її потребам і вподобанням у харчуванні, що необхідне для активного та здорового життя.
А. Сен	Концепція 'права на їжу', де наявність продовольства не гарантує доступу до нього без відповідного економічного потенціалу населення.
В. МакКалла	Здатність країни або регіону забезпечити населення достатньою кількістю харчових продуктів за прийнятними цінами та без значних коливань у постачанні.
О.М. Бородіна	Система державних заходів та ринкових механізмів, що сприяють сталому виробництву, розподілу та споживанню якісної агропродовольчої продукції.
О.Г. Білорус	Стратегічна складова національної безпеки, що включає як економічні, так і екологічні аспекти забезпечення населення продовольством.

Продовольча безпека є фундаментальною складовою стійкості економіки, соціального розвитку та національної безпеки будь-якої країни. У сучасному світі цей аспект набуває особливого значення через зростаючий вплив глобалізаційних процесів, зміну клімату, військові конфлікти та економічні кризи. За визначенням Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), продовольча безпека являє собою ситуацію, коли кожна людина має фізичну, соціальну та економічну можливість отримувати адекватну, безпечну і поживну їжу, що сприяє активному та здоровому існуванню [38]. Це поняття не обмежується лише наявністю харчових продуктів, а включає їхню доступність, стабільність постачання та якість.

Актуальність продовольчої безпеки особливо зросла після пандемії COVID-19, яка спричинила глобальні порушення у виробництві та постачанні продовольства. Багато країн стикнулися з логістичними проблемами, зростанням цін на продукти та збільшенням рівня бідності, що безпосередньо вплинуло на можливість населення отримувати достатню кількість якісної їжі [52].

Крім того, російська агресія, спрямована проти України, відчутно вплинула на глобальний продовольчий ринок. Україна, як відомо, є одним з ключових

експортерів зерна, в тому числі пшениці, кукурудзи і соняшникової олії. Блокада українських портів та руйнування сільськогосподарської інфраструктури спричинили дефіцит продовольства у багатьох країнах Африки та Азії, що залежали від імпорту української продукції [51].

Сучасна продовольча безпека тісно пов'язана з екологічною стійкістю та зміною клімату. Негативні тенденції, такі як деградація ґрунтів, виснаження водних ресурсів, збільшення частоти посух і повеней, становлять загрозу для сільськогосподарського виробництва. ООН та міжнародні організації активно працюють над впровадженням стратегій адаптації, що включають розвиток стійких агротехнологій, мінімізацію використання хімічних добрив та перехід до більш екологічно чистих методів ведення сільського господарства [41].

Україна має значний потенціал у зміцненні глобальної продовольчої безпеки завдяки своїм природним ресурсам, розвиненому аграрному сектору та експертному досвіду у сільському господарстві. Проте реалізація цього потенціалу вимагає державної підтримки, модернізації аграрної інфраструктури, покращення логістики та створення ефективних механізмів захисту від економічних та політичних загроз. Для цього важливо розширювати міжнародне співробітництво, залучати інвестиції та впроваджувати сучасні технології, що допоможуть підвищити ефективність виробництва та забезпечити продовольчу стабільність як на національному, так і на глобальному рівні [21].

Продовольча безпека складається з кількох ключових компонентів, які забезпечують стабільне постачання харчових продуктів населенню та мінімізують ризики їх дефіциту. Основними складовими є доступність продовольства, економічна доступність, якість і безпека харчових продуктів, стабільність постачання та екологічна сталість. Усі ці фактори взаємопов'язані та визначають рівень продовольчої безпеки як окремої країни, так і світу в цілому.

Одним із основних компонентів є фізична доступність продовольства, що означає наявність достатньої кількості продуктів харчування, які можуть бути отримані через власне виробництво, імпорт або міжнародну допомогу. Для цього необхідно розвинене сільське господарство, ефективні логістичні ланцюги та

система зберігання продукції. Проте навіть за умов достатнього виробництва проблема фізичної доступності може загострюватися через збройні конфлікти, природні катаклізми або економічні кризи, які порушують виробництво та розподіл харчових продуктів [38].

На рисунку 1.2 представлено структурно-логічну схему ключових складових продовольчої безпеки, що охоплюють основні чинники забезпечення стабільного харчування населення.

Рисунок 1.2 – Структурно-логічна схема складових продовольчої безпеки [50]

Згідно з рисунком 1.2, продовольча безпека складається з кількох ключових складових: фізичної та економічної доступності продуктів харчування, їх якості та безпеки, стабільності постачання, а також екологічної стійкості та впровадження інноваційних технологій. Ці компоненти тісно пов'язані, і порушення одного з них може вплинути на загальний рівень забезпечення продовольчою безпекою.

1. Фізична доступність продуктів харчування визначається через наявність логістичних шляхів, виробничих потужностей та імпорту. Це включає наявність ресурсів і можливість їх транспортування до ринків споживання, що особливо важливо в умовах економічної або політичної нестабільності.

2. Економічна доступність є суттєвим фактором забезпечення продовольчої безпеки. Вона включає не лише наявність продуктів на ринку, але й здатність споживачів дозволити собі ці продукти на основі своїх доходів. Зростання цін, інфляція, валютні коливання, безробіття чи економічна криза можуть серйозно обмежити доступ до продовольства, навіть при його фізичній доступності [50].

3. Якість і безпека харчових продуктів є незамінними складовими продовольчої безпеки. Продукти повинні відповідати міжнародним санітарним стандартам, що гарантує їх безпеку для здоров'я. В Україні та інших країнах діють програми та стандарти, такі як система НАССР, що сприяють контролю якості на всіх етапах виробництва та обігу продуктів [36]. У разі відсутності належного контролю зростає ризик харчових отруєнь, небезпечних для життя.

4. Стабільність постачання передбачає наявність резервів та стратегічних запасів, а також політичні та економічні заходи, які забезпечують постійну доступність продуктів. Для досягнення стабільності постачання важлива диверсифікація джерел, розширення логістичних можливостей і розвиток міжнародних партнерств, як показує приклад України, яка адаптується до нових умов постачання внаслідок війни [41].

5. Екологічна стійкість продовольчої системи стосується впливу змін клімату, виснаження природних ресурсів та забруднення довкілля на сільське господарство. Впровадження нових агротехнологій, органічного землеробства, а також адаптація до кліматичних змін можуть стати важливими кроками для забезпечення довготривалої продовольчої безпеки. У цьому контексті важливими є програми підтримки стійких агротехнологій, що активно розвиваються в Україні [21].

Продовольча безпека є системою, яка вимагає взаємодії різних елементів. Всі складові, описані в рисунку, мають взаємозв'язок, який підтверджує важливість комплексного підходу до вирішення продовольчих проблем. Наприклад, недостатня економічна доступність може призвести до зменшення фізичної доступності, а екологічні проблеми можуть позначитися на стабільності

виробництва продуктів. Лише забезпечивши всі аспекти, від логістики до екологічної стійкості, можна гарантувати продовольчу безпеку на національному та глобальному рівнях.

Ключовими завданнями є:

- розвиток національних продовольчих стратегій, що враховують ризики, пов'язані з глобальними змінами, політичними кризами та економічною нестабільністю;
- впровадження інновацій в аграрний сектор для підвищення стійкості та адаптації до кліматичних змін;
- створення міжнародних механізмів співпраці для підтримки стабільності глобальних продовольчих ринків.

Цей комплексний підхід дозволить забезпечити стійке харчування для населення, поліпшити якість життя та сприяти економічному розвитку країн.

Можна додати наступні аспекти, що підкреслюють сучасні виклики та можливості для забезпечення продовольчої безпеки:

1) Вплив глобальних змін на продовольчу безпеку.

Зміна клімату є одним із головних викликів для продовольчої безпеки. Екстремальні погодні умови, такі як посухи, повені та зростання температури, можуть значно знизити врожайність сільськогосподарських культур, що безпосередньо впливає на забезпечення населення продуктами харчування. Наприклад, посуха в Україні в 2020 році значно зменшила врожай зернових, що призвело до підвищення цін на продовольство та послаблення продовольчої безпеки в окремих регіонах [18]. Тому важливим є впровадження адаптаційних заходів, таких як стійкі до кліматичних змін культури та водозберігаючі технології.

2) Інноваційні технології в агропродовольчому секторі.

Впровадження інноваційних технологій в сільському господарстві сприяє підвищенню ефективності виробництва та зменшенню витрат на виробництво продуктів. Технології, як-от точне землеробство, де використовуються сенсори для моніторингу стану ґрунтів та рослин, дозволяють оптимізувати використання

води, добрив і пестицидів. У багатьох країнах світу впроваджуються цифрові платформи для відстеження продовольчих ланцюгів, що дозволяє забезпечити контроль якості та безпеки на всіх етапах – від виробництва до споживання.

В Україні на даний час активно розвивається точне землеробство та розумні фермерські технології, які дозволяють збільшити врожайність і зменшити навантаження на довкілля [19].

3) Роль міжнародних організацій і регулювання

Інститут продовольчої безпеки не може функціонувати лише на національному рівні, оскільки глобальні фактори впливають на продовольчі ринки. Міжнародні організації, такі як Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (FAO), активно працюють над визначенням та впровадженню стандартів продовольчої безпеки, що враховують глобальні ризики. Так, FAO розробляє програми, спрямовані на збільшення стійкості аграрного виробництва, особливо у країнах, що стикаються з політичними або кліматичними кризами [37].

Важливими є також міжнародні торгові угоди, що забезпечують стабільність продовольчих ринків, зокрема для країн-експортерів продовольства, таких як Україна.

4) Соціальна рівність і продовольча безпека.

Одним із аспектів, що має прямий вплив на економічну доступність продуктів, є рівень соціальної нерівності. Бідність і низькі доходи обмежують доступ до якісних продуктів харчування для значної частини населення. Соціальні програми, які забезпечують продовольчі допомоги для вразливих верств населення, стають важливою частиною державної політики, спрямованої на забезпечення продовольчої безпеки.

В Україні існують різноманітні програми підтримки малозабезпечених сімей та забезпечення продуктами харчування в кризові періоди (наприклад, в умовах пандемії COVID-19 чи під час війни) [41].

5) Військові конфлікти та продовольча безпека.

Особливу увагу слід звернути на те, як війни і військові конфлікти впливають на продовольчу безпеку. Як показує досвід України, військовий

конфлікт може спричинити серйозні проблеми з постачанням продовольства, зниженням виробництва в аграрних регіонах та знищенням інфраструктури для зберігання і транспортування продуктів. Це призводить до дефіциту харчових продуктів і підвищення цін на них. Тому важливим є планування продовольчих резервів та забезпечення безперебійної роботи логістичних систем навіть у кризових ситуаціях.

6) Адаптація до нових економічних реалій.

У сучасному світі ринки продовольства стикаються з новими економічними реаліями, такими як глобалізація, ріст населення, зростання попиту на продукти харчування, а також зміни у структурах споживання через соціальні та культурні фактори. Адаптація до цих реалій вимагає від держав стратегічного планування в агропродовольчій політиці, розвитку сталих аграрних технологій, а також диверсифікації джерел постачання і зменшення залежності від зовнішніх факторів, таких як імпорт або глобальні ринкові коливання.

Таким чином, для повного забезпечення продовольчої безпеки на національному та глобальному рівнях необхідний комплексний підхід, що враховує численні фактори — від економічної доступності та якості продуктів до екологічної стійкості та використання новітніх технологій. Всі ці компоненти повинні працювати в єдиному механізмі для гарантування продовольчої безпеки та стійкості продовольчих систем на довгострокову перспективу.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Динаміка розвитку аграрного сектору України

Аграрний сектор України є одним із провідних чинників економічного розвитку держави, забезпечуючи зайнятість населення, формування валютних надходжень і стабілізацію платіжного балансу. Завдяки родючим чорноземам, сприятливим кліматичним умовам і геостратегічному розташуванню, Україна традиційно посідає провідні позиції на світовому аграрному ринку. Протягом останнього десятиліття країна входить до трійки світових лідерів із виробництва та експорту пшениці, кукурудзи, ячменю, соняшникової олії та ріпаку. Розвиток сектору відбувався за умов глобальних викликів, серед яких пандемія COVID-19, кліматичні зміни та повномасштабне вторгнення росії у 2022 році.

На сучасному етапі розвитку української економіки аграрний сектор відіграє ключову роль як джерело валютних надходжень, забезпечення продовольчої безпеки та формування експортного потенціалу держави. Як зазначають дослідники, структура аграрного виробництва зазнала суттєвих змін упродовж останніх десятиліть, зокрема через концентрацію земельних ресурсів, переорієнтацію на орендну модель землекористування та розширення ролі великотоварних агропідприємств. У структурі аграрного сектору сформувалася модель, у якій поряд із агрохолдингами функціонують середні фермерські господарства та мільйони дрібних ОСГ, що забезпечують соціальну стабільність у сільській місцевості. Така багатoproфільна організація потребує ретельного аналізу, щоб окреслити її сильні сторони, вразливості й потенціал адаптації в умовах глобальних і внутрішніх викликів.

Вагома роль сільського господарства у формуванні валового внутрішнього продукту України зумовлює необхідність детального аналізу динаміки цього показника упродовж останнього десятиріччя. Зміна частки аграрного сектору у структурі ВВП дозволяє оцінити як загальні макроекономічні тенденції, так і вплив зовнішньополітичних та внутрішньоекономічних факторів на галузь. З цією метою доцільним є звернення до аналізу відповідного графічного матеріалу (рис. 2.1), який ілюструє зміну частки сільського господарства у ВВП України в період з 2014 по 2024 роки.

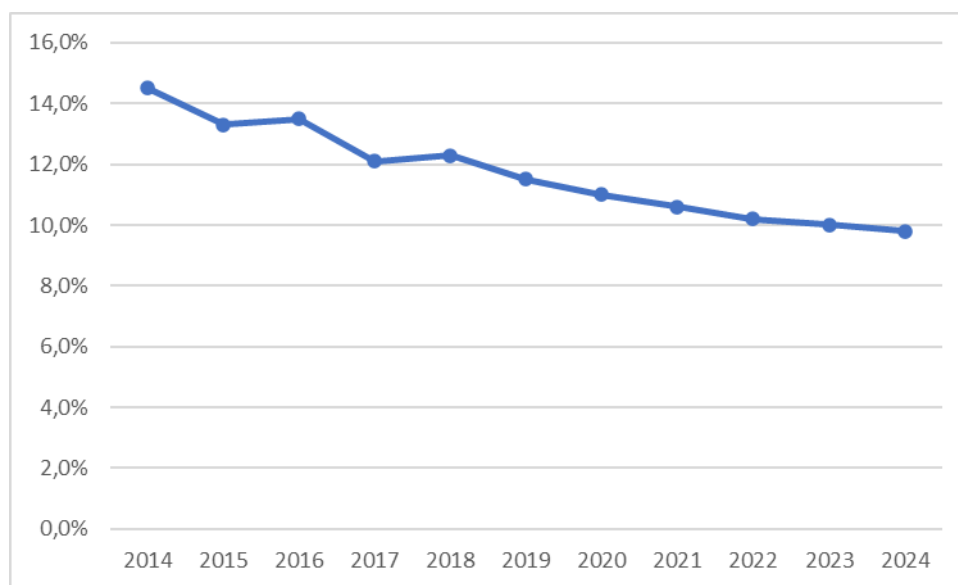

Рисунок 2.1 – Динаміка частки аграрного сектору в ВВП України, 2014–2024 рр., % [12]

Як видно з рис. 2.1, у 2014 році частка аграрного сектору у ВВП досягала максимального рівня — 14,5 %. Це пояснюється як історично значною роллю аграрної галузі в економіці країни, так і зовнішніми чинниками, зокрема скороченням обсягів промислового виробництва в умовах початку воєнного конфлікту на сході України. У 2015 році відбулося зниження до 13,3 %, що свідчить про початок переформатування економічних пріоритетів.

Упродовж 2016–2018 років динаміка була коливальною: у 2016 році частка агросектору дещо зросла до 13,5 %, а в 2017 — різко знизилась до 12,1 %, з незначним відновленням у 2018 році до 12,3 %. Це може бути пов'язано з

погодними умовами, коливанням світових цін на сільськогосподарську продукцію, а також ефективністю аграрної політики.

Починаючи з 2019 року, спостерігається стійке зниження показника: з 11,5 % у 2019 до 10,6 % у 2021 році. Така тенденція відображає як зростання інших секторів економіки, зокрема ІТ, фінансів і послуг, так і часткову втрату контролю над сільськогосподарськими територіями внаслідок війни.

У 2022 році частка сільського господарства у ВВП скоротилась до 10,2 %, що може бути безпосередньо пов'язано з масштабною військовою агресією РФ, окупацією частини сільськогосподарських регіонів, зниженням обсягів експорту аграрної продукції та проблемами логістики. Подальше скорочення у 2023 (10,0 %) і 2024 роках (9,8 %) підтверджує збереження негативної тенденції, хоча темпи падіння частки галузі дещо сповільнилися.

Окрім внутрішнього внеску у ВВП, сільське господарство України має суттєве значення в експортній діяльності. Продукція аграрного сектору стабільно забезпечує значну частину валютних надходжень держави, зокрема за рахунок експорту зернових, олійних культур, продукції тваринництва та переробки. Динаміка обсягів експорту сільськогосподарської продукції є важливим індикатором конкурентоспроможності галузі на світовому ринку та її адаптації до викликів глобальної торгівлі.

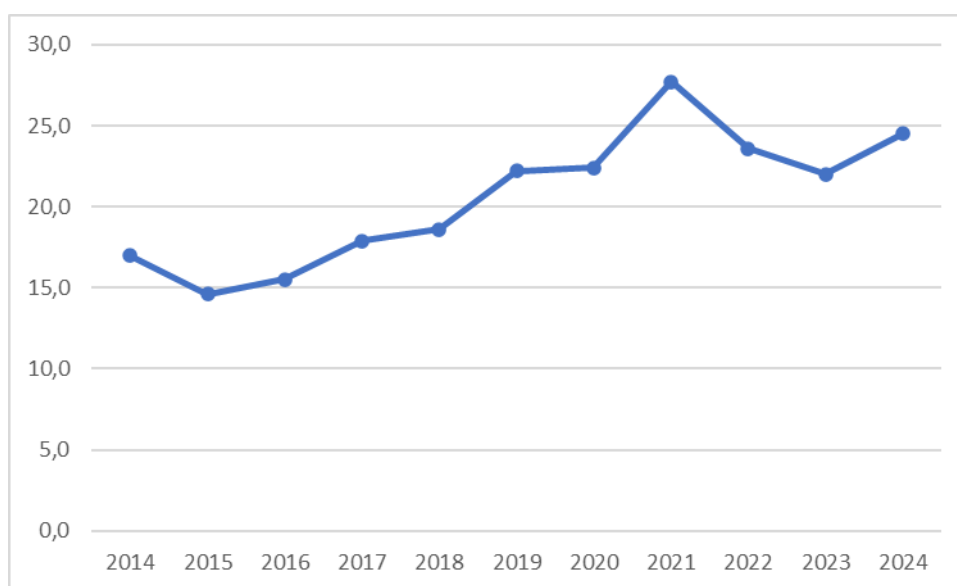

Рисунок 2.2 – Динаміка обсягів експорту сільськогосподарської продукції України з 2014-2024 рр., млрд. дол. США [12]

Рис. 2.2 відображає зміну обсягів експорту сільськогосподарської продукції України упродовж 2014–2024 років, що дозволяє простежити загальні тенденції розвитку аграрного експорту у контексті як внутрішніх, так і зовнішніх викликів.

У 2014–2015 рр. спостерігається зниження експортних показників із 17,0 млрд дол. США до 14,6 млрд дол. США, що обумовлюється початком збройного конфлікту на Сході України, анексією Криму та пов'язаними економічними потрясіннями. У подальші роки (2016–2019) відзначається поступове зростання експортної активності, зокрема у 2019 році обсяг аграрного експорту сягнув 22,2 млрд дол. США. Ця тенденція пов'язана з адаптацією галузі до нових умов, модернізацією виробництва та активізацією торгівлі з країнами ЄС, Близького Сходу та Азії.

Рекордним став 2021 рік, коли експорт агропродукції досяг 27,7 млрд дол. США. Зростання експорту у цей період пояснюється сприятливою ціновою кон'юктурою на світових ринках, високим врожаєм зернових та олійних культур, а також розширенням географії експорту.

Однак у 2022–2023 рр. знову простежується зниження експортних показників (до 23,6 млрд дол. США і 22,0 млрд дол. США відповідно), що безпосередньо пов'язане з повномасштабним вторгненням Російської Федерації, знищенням логістичної інфраструктури, блокуванню портів та ускладненням транспортних коридорів. Незважаючи на це, у 2024 році відбулося зростання до 24,5 млрд дол. США, що свідчить про часткове відновлення експортного потенціалу за рахунок адаптації аграріїв до нових умов, диверсифікації логістичних маршрутів та державної підтримки сектору.

Таким чином, динаміка експорту сільськогосподарської продукції демонструє високу чутливість галузі до геополітичних чинників, але водночас підтверджує її стратегічну роль у формуванні зовнішньоекономічного потенціалу держави. Зростання експорту у 2024 році вказує на здатність аграрного сектору адаптуватися до кризових умов і залишатися ключовим генератором валютних надходжень в українську економіку.

Проаналізуємо сегмент аграрного експорту як соняшникова олія, яка є стратегічно важливим як для забезпечення валютних надходжень до державного бюджету, так і для задоволення потреб глобального продовольчого ринку, зокрема країн Європейського Союзу, Азії та Північної Африки. Динаміка експорту соняшникової олії демонструє як зростання потужностей переробки та виробництва до 2021 року, так і тимчасове падіння у 2022 році внаслідок воєнних дій та логістичних обмежень. Водночас у 2023 році спостерігалось поступове відновлення обсягів експорту завдяки адаптації логістичної інфраструктури та активізації торгівлі через дунайські та альтернативні маршрути. Детальна характеристика змін обсягів експорту, частки на світовому ринку та основних напрямків поставок у 2014–2023 рр. подана у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Позиції України у світовому експорті основних сільськогосподарських культур за 2014–2024 рр. [12, 49, 55]

Рік	Обсяг експорту (млн т)	Частка у світовому експорті (%)	Основні імпортери
2014	4,5	50%	ЄС, Індія, Китай
2015	4,8	53%	ЄС, Індія, Китай
2016	5,0	55%	ЄС, Індія, Китай
2017	5,3	57%	ЄС, Індія, Китай
2018	5,4	58%	ЄС, Індія, Китай
2019	6,0	59%	ЄС, Індія, Китай
2020	5,8	58%	ЄС, Індія, Китай
2021	6,4	60%	ЄС (32%), Індія (30,5%), Китай (15,3%)
2022	2,05	40%	ЄС, Індія, Китай
2023	4,94	42%	Туреччина (18,4%), Румунія (16,6%), Китай (12,2%)

З табл. 2.1. бачимо, що у період з 2014 по 2021 рік Україна стабільно нарощувала обсяги експорту соняшникової олії, досягнувши піку в 2021 році з обсягом 6,4 млн тонн, що становило близько 60% світового експорту. Основними імпортерами були країни Європейського Союзу, Індія та Китай.

У 2022 році, внаслідок повномасштабного вторгнення Росії та блокади морських портів, експорт соняшникової олії знизився до 2,05 млн тонн, що становило приблизно 40% світового експорту. Проте вже у 2023 році, завдяки відновленню логістичних маршрутів та стабілізації виробництва, обсяги експорту

зросли до 4,94 млн тонн, а частка на світовому ринку становила близько 42%. Основними імпортерами стали Туреччина, Румунія та Китай.

На рис. 2.3 зобразимо динаміку виробництва ячменю в Україні за 2014–2024 рр.

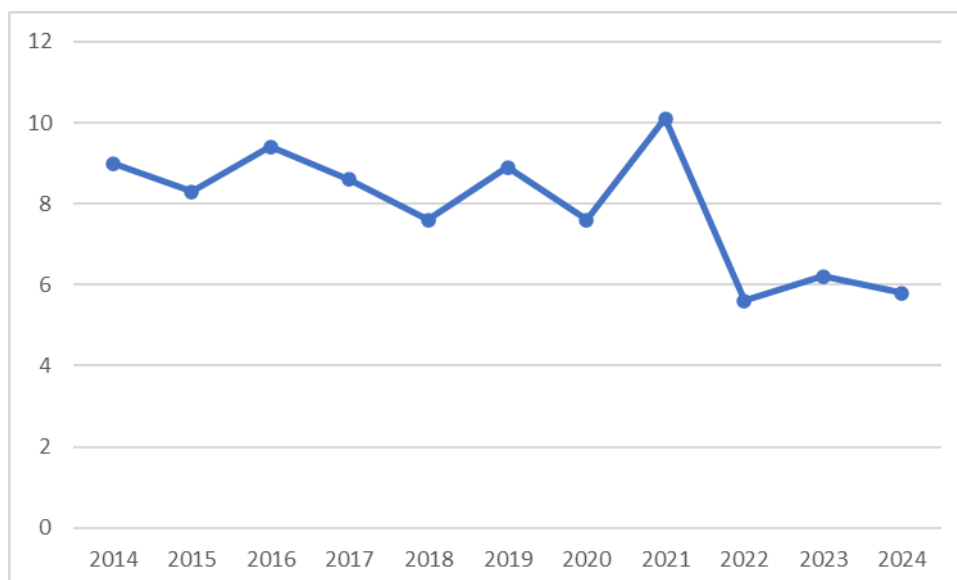

Рисунок 2.3 – Динаміка виробництва ячменю в Україні за 2014–2024 рр., млн. тонн [12,53]

Виробництво ячменю в Україні демонструє коливання в межах 7–9 млн тонн у 2014–2021 роках. У 2022 році через військові дії виробництво знизилося до 5,90 млн тонн. У 2023–2024 роках спостерігається незначне відновлення до 6,20 млн тонн у 2023 році та прогнозоване зниження до 5,80 млн тонн у 2024 році. Дані з графіка та тексту показують, що в період 2014–2021 рр. виробництво коливалося в межах 7–9 млн тонн. У 2022 році — зниження до 5,9 млн тонн, у 2023 році — відновлення до 6,2 млн тонн, у 2024 році прогнозується 5,8 млн тонн.

На рис. 2.4 зобразимо динаміку виробництва кукурудзи в Україні за 2014–2024 рр.

Кукурудза є ключовою експортною культурою України. Після зниження виробництва в 2015–2017 роках, у 2018–2019 роках спостерігалось зростання до 35,80–35,90 млн тонн. У 2021 році досягнуто рекордного виробництва — 42,10 млн тонн.

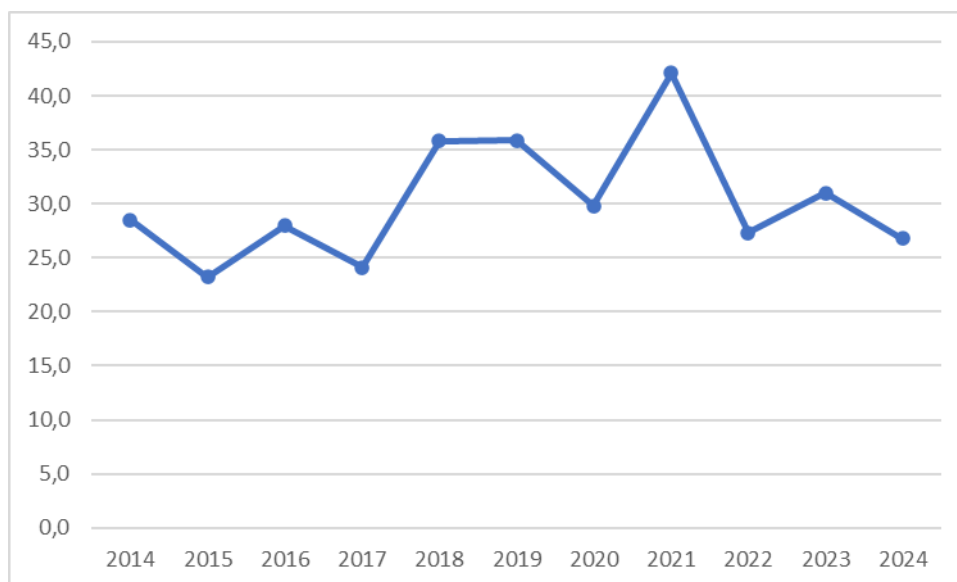

Рисунок 2.4 – Динаміка виробництва кукурудзи в Україні за 2014–2024 рр., млн. тонн [12,53]

Проте в 2022 році через війну виробництво знизилося до 27,30 млн тонн. У 2023 році відбулося часткове відновлення до 31 млн тонн, але в 2024 році прогнозується зниження до 26,80 млн тонн. Після зниження у 2015–2017 рр. (до 23,2 млн тонн), спостерігалось зростання до 42,1 млн тонн у 2021 році. У 2022 — спад до 27,3 млн тонн, 2023 — часткове відновлення до 31 млн тонн, 2024 — прогнозоване зниження до 26,8 млн тонн.

На рис. 2.5 зобразимо динаміку виробництва пшениці в Україні за 2014–2024 рр.

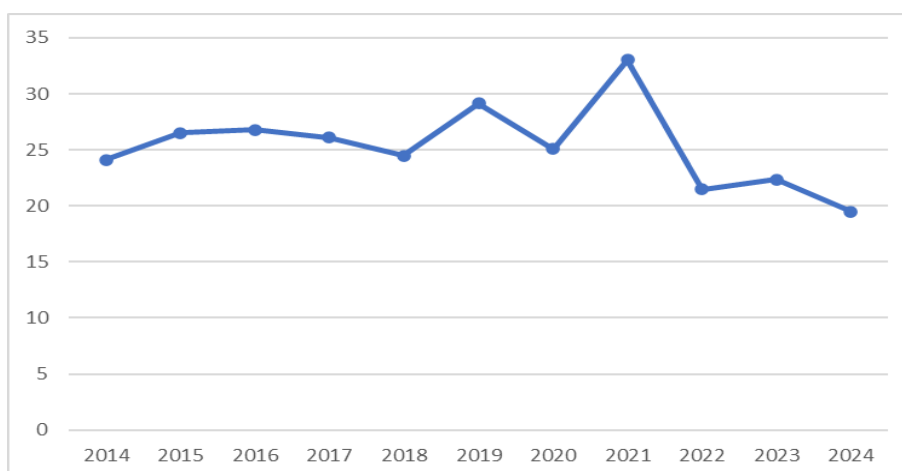

Рисунок 2.5 – Динаміка виробництва пшениці в Україні за 2014–2024 рр., млн. тонн [12,53]

Після стабільного виробництва пшениці в межах 25–27 млн тонн у 2014–2018 роках, у 2019 році спостерігалось зростання до 29,17 млн тонн. У 2021 році досягнуто піку — 33,01 млн тонн. Проте в 2022 році через війну та окупацію частини територій виробництво знизилось до 21,50 млн тонн. У 2023–2024 роках відбувається часткове відновлення виробництва до 23 млн тонн.

Сільське господарство впродовж тривалого періоду залишалося однією з найбільш трудомістких галузей національної економіки України. Упродовж 2014–2021 років зайнятість у цьому секторі коливалася в межах 2,4–2,8 млн осіб, що становило від 13% до 17% усіх зайнятих в економіці країни. Це свідчить про важливість агросектору не лише в контексті виробництва та експорту, але й як джерела стабільної зайнятості, особливо у сільській місцевості (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Зайнятість у сільському господарстві України, 2014–2024 рр. [12,53]

Рік	Кількість зайнятих, млн осіб	Частка від загальної зайнятості, %
2014	2,78	16,9
2015	2,65	16,2
2016	2,61	15,8
2017	2,57	15,3
2018	2,51	14,8
2019	2,47	14,2
2020	2,42	13,7
2021	2,39	13,2
2022	1,95	10,4
2023	2,10	11,1
2024	2,20	11,6

Найбільше робочих місць у сільському господарстві зосереджено у фермерських господарствах, особистих селянських господарствах та агрохолдингах. Частка самозайнятого сільського населення в загальному обсязі працівників у галузі стабільно перевищувала 50%, що є типовим для країн із високою часткою індивідуального агровиробництва.

Після початку повномасштабної війни у 2022 році ситуація на ринку праці в аграрному секторі суттєво погіршилася. За даними Державної служби зайнятості, у 2022 році рівень зайнятості в аграрному секторі знизився на понад

18%, особливо в регіонах, що зазнали бойових дій або тимчасової окупації. Водночас у 2023–2024 роках відзначається поступове відновлення зайнятості завдяки адаптації підприємств, залученню міжнародної допомоги та релокації бізнесу до безпечніших областей.

Аграрний сектор України за 2014–2024 роки демонструє стійкий розвиток та адаптаційний потенціал до кризових умов. Попри війну та глобальні виклики, галузь залишається ключовою для економіки, експортного потенціалу та зайнятості населення. Подальше зростання можливе за умови інвестицій у інфраструктуру, технології та збереження земельного ресурсу.

2.2. Особливості структури аграрного сектору України

Сучасна структура аграрного сектору України вирізняється складністю та стратегічною важливістю в глобальному продовольчому просторі. Попри незначну частку у світовому ВВП, Україна стабільно входить до десятки провідних країн за виробництвом і експортом основних сільськогосподарських культур.

Структура аграрного сектору включає три основні типи господарств, які різняться за розміром, формою власності, продуктивністю та соціальним значенням:

1. Великотоварні агропідприємства (включаючи агрохолдинги) – це підприємства з земельним банком понад 2000 га, серед яких особливе місце займають агрохолдинги — вертикально інтегровані компанії, що охоплюють увесь агровиробничий ланцюг. Найбільші гравці, як-от Kernel, МНР, NIBULON, Astarta, мають доступ до міжнародного фінансування, впроваджують сучасні технології та займають провідні позиції на ринку. Водночас концентрація земель у власності обмеженого кола компаній піднімає питання продовольчої рівності та стійкості сільських громад.

2. Середні та малі фермерські господарства – фермери, що обробляють від 50 до 5000 га, відіграють важливу роль у розвитку сільських територій. Вони адаптивні, часто мають змішану спеціалізацію, активно розвивають органічне виробництво, кооперацію та агротуризм. Незважаючи на обмежений доступ до капіталу, ці господарства є основою сталого аграрного розвитку.

Особливостями таких господарств є:

- характеризуються значною часткою у загальному землекористуванні та виробництві валової сільськогосподарської продукції;
- відзначаються гнучкістю у виробничій діяльності, адаптивністю до регіональних агрокліматичних умов та часто демонструють змішану спеціалізацію (поєднання рослинництва, тваринництва та інших напрямів);
- виступають ключовими агентами розвитку органічного сільського господарства, кооперативних об'єднань, агротуристичної діяльності та впровадження інноваційних агротехнологій у сільській місцевості;
- попри обмежений доступ до значного капіталу порівняно з великотоварними підприємствами, фермерські господарства є фундаментом для сталого розвитку сільських територій.

3. Особисті селянські господарства (ОСГ) – найчисельніша форма господарювання. У 2023 році в Україні діяло понад 4 млн ОСГ. Їхня діяльність здебільшого спрямована на самозабезпечення. ОСГ обробляють у середньому від 0,5 до 2 га, але сукупно виробляють до 40% овочів та 50% молока. Вони мають суттєве значення для продовольчої безпеки, хоч і залишаються поза системою державної аграрної політики.

Особливостями таких господарств є:

- характеризуються невеликими розмірами земельних ділянок, що перебувають в обробітку, – в середньому від 0,5 до 2 гектарів;
- незважаючи на некомерційний характер діяльності, сукупно виробляють значну частку окремих видів сільськогосподарської продукції, зокрема овочів (до 40%), картоплі, фруктів та молока (до 50%);

- відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки на рівні окремих домогосподарств та сільських громад;
- зазвичай не є об'єктом державної аграрної політики та не входять до системи оподаткування наведемо порівняльну характеристику типів господарств за частками обробітку угідь та валовою продукції.

Таблиця 2.3 – Розподіл сільськогосподарських угідь за типами користувачів в Україні за даними 2023 р. [37,45]

Тип господарства	Частка в обробітку угідь (%)	Частка у валовій продукції (%)
Агрохолдинги та великі підприємства	60	55
Середні та малі фермери	32	35
Особисті селянські господарства (ОСГ)	8	10

Земельна структура сформувалася внаслідок земельної реформи 1990-х та запуску ринку землі з 1 липня 2021 року. Близько 75% сільськогосподарських земель — у приватній власності, значна частина з яких перебуває в оренді. Приблизно 60% ріллі обробляється на орендній основі, особливо в агрохолдингах.

У 2023 році 6,5 млн га земель залишалися у державній власності. Частина з них передана громадам або перебуває у користуванні державних установ. Водночас понад 3 млн га опосередковано контролюються іноземними структурами через корпоративні механізми, що впливає на незалежність аграрного сектору.

Таблиця 2.4 – Розподіл ріллі України за формами власності та користування за даними 2023 р. [37,45]

Форма власності / користування	Площа, млн га	Частка у загальній площі ріллі, %
Приватна власність (паї)	27,0	65%
Оренда (комерційні структури)	24,5	59%
Державна власність	6,5	16%
ОСГ у приватному користуванні	2,5	6%
Землі у користуванні (неформальні, без реєстрації)	3,0	7%

Аграрна спеціалізація визначається природно-кліматичними умовами та ринковим попитом. Близько 70–75% валової продукції припадає на рослинництво, зокрема зернові та олійні культури — пшеницю, кукурудзу, соняшник, ріпак, сою. Виробництво зосереджене переважно у великотоварному секторі.

Тваринництво втратило позиції: з 45% у 1990-х до 25% у 2023 р. Найбільш розвинені напрями — птахівництво, свинарство, молочне скотарство. Близько 70% молока виробляється в ОСГ.

Садівництво, ягідництво та овочівництво зростають, особливо у форматі сімейних ферм і кооперативів. У 2023 році експорт заморожених ягід сягнув 18 тис. тонн, площа промислових ягідників перевищила 14 тис. га.

Органічне виробництво — перспективний сегмент. На 2023 рік в Україні сертифіковано 419 тис. га органічних земель. Основні культури — зернові, гарбуз, ягоди. Основні експортери — малі фермери Заходу та Центру країни.

Таблиця 2.5 – Структура агровиробництва України за напрямками, 2023 р. [12,37,46]

Напрямок виробництва	Частка у валовій продукції, %	Основна форма господарств
Зернові та зернобобові	46%	Великотоварні підприємства
Олійні культури	23%	Холдинги, фермери
Тваринництво	25%	Домогосподарства, середні ферми
Садівництво та овочі	4%	ОСГ, малі фермери, кооперативи
Органічне виробництво	<2%	Сертифіковані малі фермерські госп.

Загалом, особливості структури аграрного сектору України свідчать про його високу адаптивність, поліструктурність і потенціал для диверсифікації, але одночасно про ризики монополізації, неформального землекористування та регіонального дисбалансу, що потребує подальшого вдосконалення державної аграрної політики.

Водночас, структура аграрного сектору України продовжує демонструвати стійкість і потенціал до відновлення, зокрема — за рахунок диверсифікації виробництва, впровадження інновацій, цифрових рішень, точного землеробства та нових форм господарювання. Водночас значна частина середніх і малих фермерів залишається вразливою — через обмежений доступ до фінансування, дефіцит

техніки та логістичних ресурсів, а також через складнощі із впровадженням сучасних технологій.

Особливу увагу заслуговує структурний баланс переваг і ризиків. З одного боку, Україна має очевидні сильні сторони: родючі ґрунти, великі площі оброблюваних земель, конкурентну собівартість продукції та стабільну присутність на глобальних ринках. З іншого боку – зберігається залежність від експортної логістики, монополізація земельних ресурсів великими структурами, слабкість тваринництва та внутрішньої переробки, нерівномірність розвитку регіонів.

У таблиці 2.6 наведемо SWOT-аналіз аграрної структури України.

Таблиця 2.6 – SWOT-аналіз аграрної структури України

Сильні сторони	Слабкі сторони
Родючі ґрунти (чорноземи)	Висока частка оренди, нестабільність прав
Значні посівні площі	Концентрація власності у великих гравців
Висока експортна частка	Слабке тваринництво, нерівність розвитку
Конкурентоспроможна собівартість	Залежність від логістики та зовнішнього ринку
Можливості	Загрози
Розширення ринків збуту (Африка, Азія)	Втрата територій
Зростання органічного сегменту	Кліматичні ризики, нестабільність фінансування
Інвестиції в переробку й логістику	Санкції, обмеження експорту

Таким чином, структура аграрного сектору України, попри наявні виклики, зберігає високий потенціал до трансформаційного зростання. Необхідними умовами цього є: підтримка середнього фермерства, розвиток технологічної модернізації, стимулювання внутрішньої переробки та забезпечення стабільної земельної політики. Збалансований розвиток усіх типів господарств дозволить не лише укріпити продовольчу безпеку України, а й забезпечити її системну роль у глобальних аграрних ланцюгах постачання.

2.3. Місце України у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки

Забезпечення продовольчої безпеки є ключовим елементом глобальної політики, особливо в умовах, коли ситуація на світових ринках може миттєво впливати на ціни та доступність харчових продуктів. Російська агресія проти України значно підвищила важливість нашої країни в контексті глобального продовольчого забезпечення. Блокування експорту та загроза поточної посівної кампанії спричинили різке зростання цін на міжнародних ринках, що поставило під загрозу не лише агропродовольчий сектор України та національну економіку, а й збільшило ризики голоду для мільйонів людей по всьому світу [25].

Україна тривалий час виступала важливим постачальником сільськогосподарської продукції для багатьох країн світу. Потужний аграрний потенціал країни забезпечував харчування близько 400 млн осіб у 2022 році, що свідчить про її вагоме місце у глобальній продовольчій системі. Зокрема, у 2023 році Україна експортувала 45,3 млн тонн зернових і зернобобових культур, зокрема 17,0 млн тонн пшениці, 4,5 млн тонн ячменю та 22,1 млн тонн кукурудзи, а також значні обсяги борошна. Це підтверджує статус держави як одного з провідних гравців на світовому ринку зерна [24].

Сільське господарство України залишається однією з ключових галузей національної економіки, забезпечуючи близько 20% ВВП (з урахуванням суміжних секторів) і понад 40% валютних надходжень від експорту. В аграрній сфері зайнято приблизно 15% працездатного населення. Сільськогосподарські підприємства задовольняють внутрішні потреби України в основних продуктах харчування, включаючи майже 100% овочів і зернових культур, а також понад 80% м'яса [34].

Незважаючи на війну, Україна змогла частково відновити експорт агропродукції через Чорне море, і вже у квітні 2024 року обсяги зернових перевищили рівень лютого 2022 року. Це стало можливим завдяки активізації альтернативних маршрутів, міжнародній підтримці та адаптації інфраструктури.

Продукція агросектору залишається критично важливою для глобальної продовольчої безпеки, особливо для країн Близького Сходу, Північної Африки та Азії, що залежать від імпорту зернових. Згідно з даними FAO, на 2023 рік Україна була другим за величиною виробником і експортером соняшникової олії (див. табл. 2.7), сьомою – кукурудзи і ячменю, дев'ятою – пшениці, десятою – вівса. Продуктивність зросла завдяки впровадженню точного землеробства, біотехнологій, цифрових рішень і агроінновацій.

Таблиця 2.7 – Частка України у світовому виробництві та експорті агропродукції (2023 рік) [12,37,53]

Культура	Обсяг виробництва, млн тонн	Частка у світовому виробництві, %	Місце у світі
Соняшникова олія	6,5	30–35%	1
Насіння соняшнику	15,2	26,3%	2
Кукурудза	31,0	2,5%	7
Пшениця	21,6	3,0%	9
Соя	4,7	1,3%	13–15
Ріпак	4,2	5,4%	6

Аналіз даних, наведених у табл. 2.7, свідчить про збереження Україною провідних позицій на світовому ринку аграрної продукції, зокрема в сегменті олійних культур. Так, у 2023 році Україна посідала перше місце у світі за обсягами виробництва соняшникової олії, забезпечуючи 30–35% її світового виробництва. Також держава зайняла друге місце за виробництвом насіння соняшнику з часткою 26,3%, що вказує на стратегічне значення цієї культури в структурі аграрного експорту країни.

У сфері зернових культур Україна демонструє стабільні показники. Зокрема, за обсягом виробництва кукурудзи (31 млн тонн) країна посіла сьоме місце у світі з часткою 2,5%, а за виробництвом пшениці (21,6 млн тонн) — дев'яте місце із часткою 3%. Ці показники свідчать про важливу, хоча і не домінуючу роль України на глобальному ринку зернових.

Виробництво сої в Україні у 2023 році становило 4,7 млн тонн, що забезпечило частку 1,3% у світовому виробництві та дало країні 13–15 місце у

відповідному рейтингу. Це свідчить про наявність потенціалу для подальшого розвитку даного сегмента.

Серед олійних культур також варто відзначити ріпак, виробництво якого становило 4,2 млн тонн, що забезпечило частку 5,4% у світовому виробництві та шосте місце серед провідних виробників. З огляду на зростаючий попит на біопаливо в країнах Європейського Союзу, ріпак має значну експортну перспективу.

Отже, Україна відіграє важливу роль у глобальному агропродовольчому секторі, особливо в галузі виробництва та експорту соняшникової продукції, а також зберігає помітні позиції на ринку зернових культур. Водночас, існує потенціал для розширення присутності у виробництві сої та ріпаку шляхом удосконалення аграрної політики, впровадження інноваційних технологій і розширення ринків збуту.

Україна стабільно посідає провідні позиції на світовому аграрному ринку, зокрема у сегменті експорту зернових та олійних культур. Попри зовнішні виклики та логістичні обмеження, аграрний сектор країни демонструє високу адаптивність, що підтверджується значними обсягами експорту навіть у кризові періоди. У 2023 році, за даними FAO та Держстату, Україна була 1-ю у світі за експортом соняшникової олії, 2-ю — за експортом ячменю, 4-ю — кукурудзи, 5-ю — пшениці, та входила до десятки найбільших експортерів ріпаку. Такий результат зумовлений модернізацією виробництва, впровадженням інновацій у сільське господарство, а також стратегічною переорієнтацією логістичних потоків через Дунай, сухопутні коридори до ЄС та часткове відновлення морських шляхів. Детальніше про позиції України у світовому експорті агропродукції представлено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Позиції України у світовому експорті основних сільськогосподарських культур за 2014–2024 рр.

Рік	Соняшникова олія (місце)	Частка у світі (%)	Ячмінь (місце)	Частка у світі (%)	Кукурудза (місце)	Частка у світі (%)	Пшениця (місце)
2014	1	50%	4	10%	4	9%	8
2015	1	53%	3	12%	4	10%	7

Продовження таблиці 2.8

1	2	3	4	5	6	7	8
2016	1	55%	3	13%	4	10%	6
2017	1	57%	2	15%	3	11%	6
2018	1	58%	2	16%	3	11%	5
2019	1	59%	2	16%	3	12%	5
2020	1	58%	2	15%	4	11%	5
2021	1	60%	2	17%	4	10%	5
2022	1	58%	2	17%	4	9%	6
2023	1	60%	2	17%	4	10%	5

Упродовж 2014–2023 рр. Україна стабільно утримувала провідні позиції у світовому експорті основних сільськогосподарських культур, зокрема у сегменті соняшникової олії, де держава безперервно посідала перше місце. Частка України на світовому ринку цієї продукції коливалася в межах від 50 до 60%, що свідчить про її стратегічне значення для забезпечення глобальної продовольчої безпеки. Основними імпортерами української соняшникової олії залишаються країни Європейського Союзу, Індія, Китай, Туреччина та Єгипет, що зумовлено як високою якістю продукції, так і налагодженими торговельно-логістичними зв'язками.

Стабільно високі позиції Україна утримувала й у сегменті експорту ячменю, посідаючи друге місце у світі з часткою близько 15–17%. Така тенденція демонструє високу конкурентоспроможність українського зернового сектору, особливо в регіонах з традиційно сприятливими агрокліматичними умовами. Основними споживачами українського ячменю були Китай, Саудівська Аравія та Лівія.

Щодо експорту кукурудзи, Україна стабільно входила до п'ятірки світових лідерів, зокрема посідала 3–4 місця, утримуючи близько 9–12% світового експорту. Така динаміка є результатом як зростання внутрішнього виробництва завдяки застосуванню інтенсивних технологій, так і ефективної державної підтримки експортно орієнтованих агропідприємств.

У сегменті пшениці позиції України варіювалися від 8 до 5 місця, при цьому частка у світовому експорті поступово зростала з 4% у 2014 році до 7% у 2023 році. Це свідчить про стабільне зростання виробництва пшениці, адаптацію

агровиробників до змін у кліматичних умовах і розвиток логістичної інфраструктури.

Також варто відзначити поступове зміцнення позицій України на ринку ріпаку. З 10 місця у 2014 році країна піднялася до 8 у 2023 році, подвоївши свою частку у світовому експорті до близько 4%. Така тенденція зумовлена як сприятливою кон'юктурою на ринку ріпакової олії та біопалива, так і активізацією аграрних підприємств у впровадженні нових сортів та агротехнологій.

Загалом аналіз динаміки позицій України на світовому ринку сільськогосподарської продукції демонструє послідовне посилення її експортного потенціалу. Незважаючи на зовнішні виклики, вітчизняний аграрний сектор забезпечує конкурентні переваги завдяки технологічній модернізації, міжнародній підтримці та активному розвитку логістики.

Для об'єктивного аналізу стану продовольчої безпеки в окремих країнах, у тому числі в Україні, використовується Індекс глобальної продовольчої безпеки (Global Food Security Index, GFSI). Цей інструмент охоплює чотири ключові компоненти: економічну доступність, фізичну наявність, якість і безпеку харчових продуктів, а також стійкість продовольчих систем до зовнішніх ризиків. Індекс щорічно розробляється аналітичним підрозділом Economist Impact за підтримки компанії Corteva Agriscience [40].

У 2023 році Україна посіла 58 місце серед 113 країн із загальним балом 57,1, що свідчить про наявні виклики у забезпеченні продовольчої безпеки. Зокрема, країна показала нижчі результати за показниками економічної доступності та якості харчових продуктів, а в категорії природних ресурсів та стійкості – перебуває серед аутсайдерів у Європі (табл. 2.9) [25]. Це свідчить про складну ситуацію з адаптацією продовольчої системи до кризових умов. У поєднанні з високим рівнем ризиків у сфері стійкості, це потребує комплексних реформ у галузі управління продовольчими ресурсами та розвитку інфраструктури.

Таблиця 2.9 – Індекс глобальної продовольчої безпеки (GFSI) країн у 2023 році
[40]

Рейтинг	Країна	Загальний бал	Показники			
			Економічна доступність	Фізична доступність	Якість і безпека	Природні ресурси та стійкість
1	Фінляндія	83,7	91,9	70,5	88,4	82,6
2	Ірландія	81,7	92,6	70,5	86,1	75,1
3	Норвегія	80,5	87,2	60,4	86,8	87,4
4	Франція	80,2	91,3	69,0	87,7	70,3
5	Нідерланди	80,1	92,7	70,7	84,7	69,2
6	Японія	79,5	89,8	81,2	77,4	66,1
7	Швеція	79,1	91,9	68,3	85,0	68,3
8	Канада	79,1	88,3	75,7	89,5	60,1
9	Велика Британія	78,8	91,5	71,6	77,6	71,1
10	Португалія	78,7	90,0	77,0	79,8	64,5
11	Швейцарія	78,2	89,2	76,8	73,5	69,5
58	Україна	57,1	63,9	50,0	59,6	-
113	Бурунді	34,3	36,6	32,2	34,5	-

Останніми роками Україна, зважаючи на свій значний аграрний потенціал, продовжує демонструвати позитивну динаміку у забезпеченні продовольчої безпеки на національному рівні. Важливо відзначити, що країна стала одним з провідних гравців на світовому ринку зерна, утримуючи позицію серед найбільших експортерів цієї продукції. За результатами 2023 року Україна підтвердила своє місце в списку глобальних лідерів із експорту зернових, продовжуючи бути важливим учасником міжнародних продовольчих потоків.

Попри виклики, Україна продовжує відігравати важливу роль у забезпеченні продовольчої стабільності не лише всередині країни, а й у глобальному масштабі. За результатами 2023 року вона залишилася серед найбільших експортерів зернових, що підтверджує її статус як надійного постачальника сільськогосподарської продукції. Більш того, міжнародне визнання ролі України у світовій продовольчій системі зросло: у 2022 році країна була обрана до складу Комітету зі всесвітньої продовольчої безпеки ООН, а також уперше очолила Міжнародну зернову раду [25; 34].

Однак збройний конфлікт, який триває з 2022 року, серйозно вплинув на продовольчу безпеку. Постраждали основні регіони виробництва зернових культур – Харківська, Дніпропетровська, Херсонська та Запорізька області, а також були заблоковані ключові порти Чорного й Азовського морів, через які експортувалося понад 60% аграрної продукції [34].

Серед основних наслідків військових дій можна виокремити:

- порушення ланцюгів постачання сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, а також зниження доданої вартості в агропромисловому комплексі;
- зрив посівної кампанії, що веде до зниження врожайності та обсягів експорту зернових, зокрема через високу вартість добрив і обмеження доступу до необхідних ресурсів;
- значні труднощі при експорті української продукції через блокування ключових портів.

Ці фактори можуть призвести до серйозних загроз для глобальної продовольчої безпеки, зокрема:

- подальшого зростання світових цін на продовольство, оскільки за прогнозами ФАО внаслідок війни в Україні ціни можуть зрости на 20% [39];
- підвищення інфляції, що передусім вразить країни з нестабільною економікою, зокрема на Близькому Сході та в Північній Африці.

За даними ФАО, у 2023 році індекс цін на продовольство сягнув 143,6 пунктів (+6% до попереднього року), а ціни на зернові зросли на 3,5%. Через невизначеність щодо продовження Чорноморської зернової ініціативи підвищилися й ціни на пшеницю. Крім того, кількість людей, що стикаються з гострою продовольчою нестабільністю, зросла до 323 млн, що на 25% більше, ніж у 2021 році [39].

Щоб мінімізувати вплив війни на глобальну продовольчу безпеку, Україні необхідно:

- відновити постачання – відкриття альтернативних торгових шляхів та збільшення обсягів перевезень залізницею та автомобільним транспортом.

- посилити міжнародне співробітництво – активно працювати з міжнародними організаціями, такими як ФАО, щоб оновити та вдосконалити глобальні продовольчі системи, а також допомогти країнам, що стикаються з дефіцитом продуктів через війну.

- підтримати аграрний сектор – продовжити державні програми підтримки аграріїв, зокрема через фінансування, надання доступу до ресурсів, таких як добрива та паливо, а також через відновлення аграрної інфраструктури.

Враховуючи ці кроки, Україна може зміцнити свою роль на глобальній арені, зберігши та навіть покращивши своє місце серед провідних постачальників продовольства на світових ринках.

Отже, збереження та підтримка аграрного сектору України є критично важливими не лише для стабільності національної економіки, а й для функціонування глобального продовольчого ринку. В умовах тривалого конфлікту саме стратегічна адаптація системи продовольчої безпеки та активна міжнародна співпраця дозволять зберегти провідну роль України як постачальника харчових ресурсів світу.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ЗАДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Основні виклики розвитку аграрного сектору України

Аграрний сектор України традиційно відігравав ключову роль у національній економіці, забезпечуючи значну частину валютних надходжень та формуючи основу продовольчої безпеки. Проте повномасштабна війна, розпочата Росією у 2022 році, спричинила безпрецедентні виклики, що охоплюють виробничу, логістичну, фінансову та екологічну сфери танегативно впливають на всі процеси пов’язані з аграрним сектором.

Аграрний сектор України забезпечує роботою 14% населення та є ключовим для національної економіки та продовольчої безпеки. До війни Україна була провідним виробником соняшнику, а також входила до числа найбільших експортерів пшениці та кукурудзи. Внаслідок війни порушено постачання продовольства до країн Близького Сходу та Африки, де близько 400 мільйонів людей залежать від українських зернових [56]. В зв’язку з продовольчою нестбільністю ці країни можуть опинитись на межі голоду, так як вони мають велику залежність від нашого імпорту.

Найважливішими ключовими викликами сьогодення українського аграрного сектору які доведеться долати є: блокада експортних маршрутів, масовані атаки на сільськогосподарську інфраструктуру, скорочення посівних площ, зростання вартості ресурсів, екологічні наслідки бойових дій, а також втрата конкурентних позицій України на глобальному ринку. Також у таблиці 3.1 звернено увагу на внутрішні структурні проблеми, зокрема нестачу робочої сили та недостатню координацію програм підтримки з боку держави і міжнародних донорів [63].

Таблиця 3.1 Основні виклики розвитку аграрного сектору України у 2022–2024 рр. [60,63]

№	Ключовий виклик	Короткий опис / наслідки
1	Блокада портів та логістична криза	Втрати традиційних морських маршрутів, зростання витрат на логістику
2	Цілеспрямовані атаки на агроінфраструктуру	Втрати інфраструктури зберігання та обробки зерна
3	Масштабне мінування сільськогосподарських угідь	Обмеження доступу до 470 тис. га сільгоспземель, ризики для працівників
4	Скорочення посівних площ	Скорочення посівів на 20%, втрата 4,7 млн га оброблюваної землі
5	Фінансові обмеження та зростання вартості ресурсів	Подорожчання пального, добрив, насіння; відсутність доступу до кредитів
6	Деградація ґрунтів і екологічні збитки	Виснаження ґрунтів, забруднення, зниження родючості
7	Кадровий дефіцит у сільському господарстві	Виїзд та мобілізація працівників; нестача спеціалістів
8	Недостатня координація держави й донорів	Фрагментованість міжнародної допомоги, складність доступу
9	Зниження конкурентоспроможності агроекспорту	Зростання собівартості, логістичних витрат, втрата ринків
10	Втрата частки на міжнародному ринку	Зменшення експорту кукурудзи, пшениці, соняшникової олії
11	Зміна клімату	Підвищення температури, посухи, зниження врожайності, нестача водних ресурсів

Як видно з таблиці 3.1, основні виклики мають міждисциплінарний характер: вони охоплюють логістичні, інституційні, екологічні, кадрові та економічні сфери. Найбільш критичні загрози сьогодні пов'язані із забезпеченням транспортної доступності, збереженням посівних площ, кадровим потенціалом та стабільністю фінансування аграрного виробництва.

Одним із найперших і найпотужніших ударів, що завдали суттєвого впливу по аграрному сектору України стала блокада чорноморських портів, які до війни забезпечували понад 90% усього експорту аграрної продукції. Припинення роботи морських шляхів через бойові дії, ризики ракетних обстрілів та мінування акваторії Чорного, Азовського морів та дельти Дунаю, призвели до порушення стабільних логістичних каналів постачання зерна, олії, бобових та технічних культур на глобальні ринки. У перші місяці війни через порушення логістичних

ланцюгів та блокаду портів система транспортування втратила синхронність: продукція залишалась на складах, а шляхи доставки були або недоступними, або економічно не вигідними для аграріїв [60].

У відповідь на ці обмеження було розгорнуто альтернативні сухопутні шляхи експорту — через Польщу, Румунію, Угорщину, Словаччину. Проте ці напрями виявилися не вигідними до вивезення обсягів агропродукції, і вони не змогли замінити в повній мірі морські порти. Тому витрати на перевезення агропродукції через такі альтернативні канали зросли на 40–80%, що в умовах падіння внутрішніх цін зробило частину української продукції нерентабельною для реалізації [62]. Крім того, наземні маршрути не мають достатньої пропускної здатності, а також стикаються з проблемами на рівні координації між митницями, контролюючими органами та перевізниками, що ще більше ускладнює процес експорту.

Масштабне мінування сільськогосподарських угідь стало ще одним серйозним викликом сьогодення для аграріїв. Це не лише призвело до зменшення площі оброблюваних земель, але й поставило під загрозу життя фермерів та працівників агросектору. Рисунок 3.1 демонструє масштаб уражених мінними загрозами площ.

Рисунок 3.1 – Обсяг замінованих сільськогосподарських земель в Україні (2022–2024 рр.) [61].

Через активні бойові дії близько 8 млн гектарів сільгоспугідь заміновано. Вартість розмінування оцінили в 37,6 млрд дол., з яких 24,5 млрд дол. припадає на сільське господарство. Забруднення вибухонебезпечними та токсичними речовинами знижує якість ґрунтів і унеможливорює їх обробіток.

Повномасштабна війна в Україні призвела до суттєвого скорочення посівних площ, що стало одним із ключових факторів зниження обсягів аграрного виробництва. У зв'язку з масштабним мінуванням, бойовими діями та руйнуванням аграрної інфраструктури посівні площі в Україні суттєво скоротились. На рисунку 3.2 зображено динаміку змін посівних площ у 2014–2024 роках, яка яскраво ілюструє втрату значної частини оброблюваних земель, особливо з 2022 року.

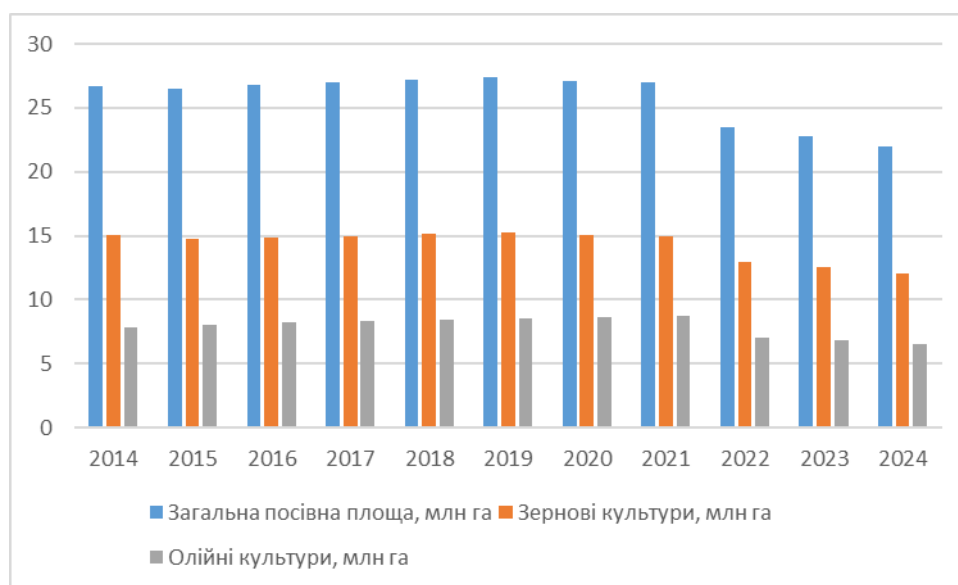

Рисунок 3.2 – Динаміка посівних площ в Україні у 2014–2024 рр. [57].

Така тенденція вказує на те, що навіть у післявоєнний період аграрний сектор потребуватиме цілеспрямованих зусиль для відновлення земельного фонду та відродження інтенсивного землеробства. За оцінками експертів, у 2022–2023 роках оброблювані площі зменшилися щонайменше на 20% порівняно з довоєнними показниками. У багатьох регіонах, особливо в Херсонській, Запорізькій та Луганській областях, посівна кампанія взагалі не відбулася або відбулася в обмежених обсягах через активні бойові дії, мінування полів та руйнування інфраструктури. Таке скорочення призвело до формування дефіциту сільськогосподарської продукції на внутрішньому ринку та загостило залежність

аграрного сектору від імпорتنих ресурсів. Це стосується не лише насіння та добрив, а й захисту рослин та логістичних послуг. Аграрії зіткнулися з додатковими труднощами як: обмеженим доступом до техніки, пального, а також зростанням витрат на гектар обробленої землі. Все це значною мірою позначилося, як на рівні продовольчої безпеки країни, так і на експортному потенціалі галузі [58].

Останнім часом спостерігається суттєве падіння виробництва. У 2022 році валовий збір зернових зменшився з 86 до 53 млн тонн, а у 2023 році цей показник досяг 42 млн тонн. Урожайність таких культур, як кукурудзи, впала на понад 30%, що частково пояснюється не лише скороченням площ, а й обмеженим доступом до якісного насіння, добрив, засобів захисту рослин та води для зрошення. Катастрофічними стали наслідки підриву Каховської ГЕС, що спричинив втрату зрошення для понад 500 тис. га сільськогосподарських угідь у південних регіонах країни. Це серйозно поставило під загрозу розвиток овочівництва, садівництва та кормової бази для тваринництва [63].

Разом із фізичними та логістичними викликами, значним тягарем для аграрного сектору стали фінансові обмеження. Унаслідок війни аграрії втратили доступ до звичайних джерел фінансування: банківське кредитування стало обмеженим через високі ризики, страхові механізми перестали працювати, а більшість іноземних інвесторів поставили свою участь «на паузу». Світовий банк зазначає, що, фермери, особливо малі й середні, опинилися у ситуації, коли змушені вести діяльність фактично «в нуль», без можливості оновити техніку або закупити потрібні ресурси [63].

Кризову ситуацію поглиблює й те, що навіть на звільнених територіях спостерігається подальша деградація ґрунтів. Основними причинами цього явища є надмірне ущільнення землі важкою технікою, хімічне забруднення, руйнування водно-фізичної структури ґрунтового покриву та втрата органічної речовини. Відомі українські чорноземи, які вважаються одними з найродючіших у світі, вже демонструють ознаки виснаження. Рух військової техніки, проникнення паливно-мастильних речовин у ґрунт, залишки вибухових матеріалів — усе це знижує

мікробіологічну активність, погіршує водопроникність і уповільнює природні процеси відновлення [64].

Земельні та екологічні загрози мають довготривалий вплив і становлять не менш серйозну небезпеку для аграрного сектору, ніж логістичні чи воєнні виклики. Їхні наслідки здатні суттєво знижувати продуктивність сільськогосподарського виробництва впродовж десятиліть навіть після завершення активних бойових дій. Вони потребують цілеспрямованої, науково обґрунтованої та системної відповіді з боку державної політики, міжнародної підтримки й спеціалізованих програм з агроекологічного відновлення.

Одним із найбільш гострих викликів для аграрного сектору в умовах війни є суттєвий кадровий дефіцит. Через масштабну мобілізацію, трудову міграцію, знищення інфраструктури та втрату контрольованих територій значна частина сільськогосподарських підприємств, особливо малих і середніх, залишилася без кваліфікованого персоналу. В агросекторі відчувається нестача механізаторів, агрономів, спеціалістів з обслуговування техніки, ветеринарів та технологів. Це призводить до зниження ефективності виробничих процесів, втрати врожаю, порушення технологічних ланцюгів і, в окремих випадках, до зупинки цілих господарств [70].

Подоланню наслідків кризи перешкоджає слабка координація між державними органами, міжнародними донорами та приватним сектором. Хоча реалізуються окремі програми підтримки, більшість із них не мають сталої системи управління, прозорого механізму розподілу ресурсів або фокусованої підтримки для дрібних фермерів. Відсутність єдиного інструменту синхронізації зусиль — як фінансових, так і технічних — ускладнює процеси відновлення галузі, зменшує довіру до програм допомоги та знижує ефективність антикризових рішень [56].

Станом на 2024 рік, кількість працівників у сільському господарстві скоротилася на понад 100 тисяч осіб у порівнянні з довоєнним рівнем. Найбільшого удару зазнали регіони з інтенсивними бойовими діями — східні та південні області. Попри складну ситуацію, саме в цих регіонах фермерські

господарства намагаються зберегти виробництво, демонструючи високу гнучкість і стійкість. Проте без системної кадрової політики, механізмів професійної підготовки, реінтеграції фахівців та зміцнення партнерства з донорами, аграрна галузь ризикує зіткнутися з ще глибшою кризою в найближчі роки [65].

Одним із системних бар'єрів на шляху до відновлення аграрного виробництва є низький рівень взаємодії між державними органами, міжнародними донорами та представниками приватного сектору. Попри численні програми допомоги, підтримка часто надається фрагментовано, без урахування реальних потреб малих і середніх аграріїв. Бюрократичні процедури, відсутність централізованих механізмів доступу до допомоги, затримки у фінансових виплатах та суперечності в нормативному регулюванні — все це значно знижує ефективність використання наданих ресурсів. Особливо це відчутно в кризових умовах, коли швидкість і точність реагування мають вирішальне значення.

На фоні кризи український аграрний експорт втрачає позиції на глобальному рівні. З огляду на блокаду портів та втрату логістичних каналів, на рисунку 3.3 простежується помітне зниження обсягів експорту зернових культур з України у 2014–2023 роках.

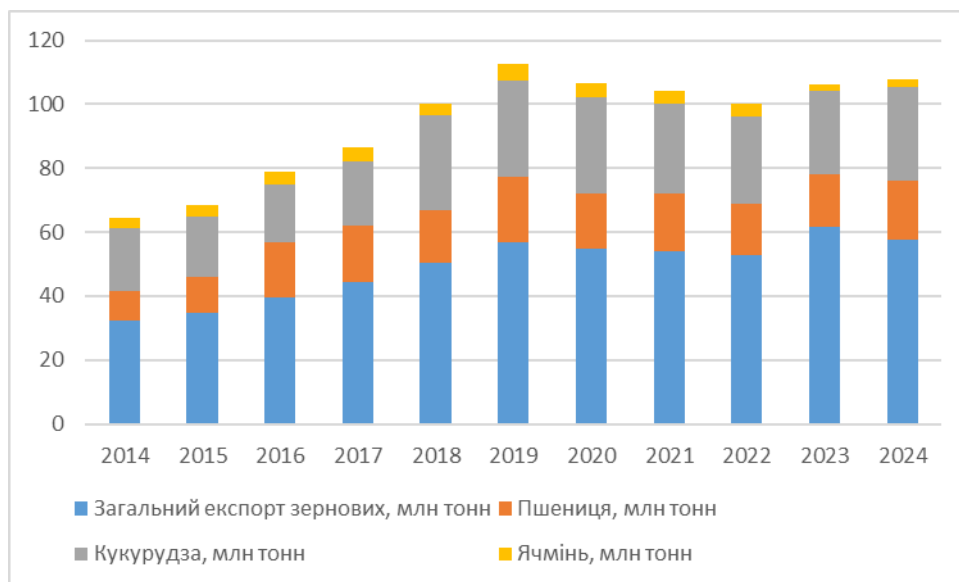

Рисунок 3.3 – Динаміка експорту зернових культур з України у 2014–2023 рр. [62].

У 2023 році експорт пшениці, кукурудзи та соняшникової олії суттєво скоротився, що призвело до зниження загального обсягу валютних надходжень у

порівнянні з довоєнним рівнем. Попри те, що агросектор залишається основним джерелом валютних надходжень, його надмірна концентрація у структурі експорту робить економіку України вразливою до зовнішніх шоків. Крім того, частина країн, зокрема в ЄС, почала обмежувати імпорт українського зерна, щоб захистити власних виробників, що створює додаткові бар'єри на шляху до відновлення. Втрата ринків збуту — особливо в регіонах Африки, Близького Сходу та Азії — посилює ризик зміщення попиту до конкурентів України, включаючи Росію [67].

Зміна клімату стала одним із ключових довгострокових викликів для аграрного сектору України. За останні 30 років середньорічна температура повітря в країні зросла майже на $1,5^{\circ}\text{C}$, що призвело до збільшення частоти посух, зменшення кількості опадів та зміни сезонних циклів. Зокрема, кількість днів із температурою вище 30°C подвоїлася, що негативно впливає на врожайність сільськогосподарських культур. Ці зміни клімату зумовлюють необхідність адаптації аграрного виробництва до нових умов, включаючи впровадження стійких до посухи сортів культур, оптимізацію систем зрошення та зміну агротехнічних практик. Без належної адаптації аграрний сектор ризикує зіткнутися з подальшим зниженням продуктивності та економічною нестабільністю [64, 68].

Всі ці виклики утворюють замкнене коло: без фінансування неможливо оновити техніку чи закупити насіння, без ресурсів — неможливо підтримувати конкурентоспроможність, а без координованої підтримки — зусилля фермерів залишаються фрагментарними й малоефективними. Особливо вразливими до таких ризиків є малі та середні виробники, які не мають достатнього резерву або доступу до програм міжнародної підтримки.

Отже, аграрний сектор України перебуває у стані глибокої багаторівневої кризи, зумовленої наслідками повномасштабної війни, що охоплює всі без винятку складові виробничо-логістичного ланцюга. Заблоковані порти, зруйнована інфраструктура зберігання та транспортування, різке подорожчання логістичних послуг і втрата частки на міжнародних ринках поставили під сумнів експортну сталість українського сільського господарства. Масове мінування

сільськогосподарських угідь та деградація чорноземів унеможливають ефективне використання природного ресурсу, що у мирний час був однією з основ конкурентної переваги України. Скорочення посівних площ та зміщення акценту на менш затратні культури призводять до структурних змін у виробництві, що позначається і на внутрішньому, і на зовнішньому ринку продовольства.

Погіршення доступу до фінансування, зростання витрат на ключові ресурси, дефіцит фахівців і відсутність ефективної взаємодії між урядовими структурами, міжнародними донорами та аграрним бізнесом — усе це додатково ускладнює ситуацію. При цьому варто наголосити, що навіть в умовах системного тиску український аграрний сектор демонструє неабияку гнучкість, здатність до мобілізації й адаптації, що дозволяє уникнути повного обвалу галузі.

Враховуючи масштаб викликів, стратегічне значення агропромислового комплексу для національної та глобальної продовольчої безпеки, надзвичайно важливо вже сьогодні визначити довгострокові напрями його стабілізації, відновлення та модернізації, що буде предметом наступного підпункту дослідження.

3.2. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору України в умовах глобальної продовольчої кризи

У сучасній геополітичній ситуації, коли світ стикається з новими хвилями продовольчої нестабільності, стратегічний розвиток аграрного сектору України виходить далеко за межі внутрішнього контексту — він стає елементом глобального балансу. Повномасштабна війна не лише завдала серйозних ударів по сільському господарству країни, але й оголила його вразливі місця, зокрема залежність від логістики, стан земельного фонду, кадрову спроможність і економічну стабільність. Руйнування критичної інфраструктури, блокування морських торговельних маршрутів, масштабне мінування угідь і зниження рівня

інвестиційної привабливості посилили потребу у новій моделі розвитку агросектору [54].

У відповідь на комплекс викликів, проаналізованих у попередньому підпункті, стратегічне планування розвитку аграрного сектору України вимагає системного, багаторівневого підходу. Необхідно враховувати не лише короткострокові механізми стабілізації, а й довгострокові напрями модернізації та стійкості. У таблиці 3.2 наведено узагальнення пріоритетних стратегій, які відповідають кожному із виявлених викликів і мають на меті забезпечити адаптацію аграрного виробництва до кризових умов, зміцнення конкурентоспроможності та підтримку продовольчої безпеки.

Таблиця 3.2 Стратегічні напрями вирішення основних викликів розвитку аграрного сектору України [56, 60, 63].

№	Ключовий виклик	Стратегічні напрями вирішення
1	Блокада портів та логістична криза	Розширення сухопутної логістики (залізниця, автошляхи), розвиток річкового транспорту, інвестиції в прикордонні термінали, угоди з країнами-сусідами щодо спрощення транзиту.
2	Атаки на агроінфраструктуру	Державне страхування ризиків, відбудова критичних об'єктів за рахунок міжнародної допомоги, створення мобільних сховищ і сільськогосподарських хабів.
3	Мінування земель	Прискорення гуманітарного розмінування, залучення міжнародних фондів, впровадження дронів і супутникового моніторингу для оцінки безпечності площ.
4	Скорочення посівних площ	Дотації на відновлення посівних площ, використання високопродуктивних культур, підтримка сівозмін і агроекологічного відновлення.
5	Фінансова нестабільність	Створення аграрного банку, кредитні гарантії для фермерів, спрощення доступу до пільгового фінансування.
6	Деградація ґрунтів	Впровадження практик точного землеробства, агроекологічного моніторингу, ротація культур, стимулювання органічного землеробства.
7	Кадровий дефіцит	Освітні програми в аграрних ВНЗ, короткострокові курси для сільського населення, залучення трудових мігрантів до агросектору.
8	Недостатня координація	Створення Національного координаційного центру аграрного відновлення, цифровізація процесів допомоги, прозорі онлайн-платформи.

1	2	3
9	Втрата конкурентних переваг	Підтримка переробки всередині країни, вдосконалення стандартів якості, стратегічне брендингування «українського продукту».
10	Втрата міжнародних ринків	Відкриття нових ринків (Африка, Азія), просування через торговельні місії, укладання нових угод про вільну торгівлю.
11	Зміна клімату	Національні програми адаптації: перехід на стійкі до змін клімату культури, модернізація зрошення, впровадження агротехнологій з низьким водоспоживанням.

Запропоновані стратегічні рішення є взаємопов'язаними та взаємодоповнювальними, оскільки ефективність кожного з них залежить від реалізації інших. Наприклад, зниження логістичних витрат буде малоефективним без доступу до фінансування, а екологічна реабілітація не принесе очікуваного результату без належної координації дій на міжвідомчому та міжнародному рівнях. Такий цілісний підхід дозволяє перейти від реагування на кризу до побудови нової, більш стійкої моделі агровиробництва, що відповідатиме викликам XXI століття.

До війни чорноморські порти забезпечували понад 90% експорту аграрної продукції, але після повномасштабного вторгнення постала потреба у стратегічному переосмисленні всієї логістичної архітектури агросектору. Стійкість експорту вдалося частково відновити завдяки розвитку альтернативних сухопутних маршрутів, що проходять через Польщу, Румунію, Угорщину та Словаччину. Але ефективність таких рішень залежить від їхньої пропускної здатності, спрощення митних процедур і модернізації інфраструктури [78].

Стратегічним напрямом вирішення логістичних проблем є створення транспортно-складських центрів поблизу кордону з країнами Європейського Союзу, зокрема у прикордонних регіонах Західної України — Львівській, Волинській та Закарпатській областях. Необхідно також покращити залізничне сполучення з європейською інфраструктурою, інвестувати у мобільні сховища для

зерна, оновлювати склади та потужності для контейнерної перевалки. Особливу увагу слід приділити розвитку внутрішнього водного транспорту — наприклад, перевезенням по Дунаю, які активно розширюються завдяки діяльності портів Ізмаїл і Рені. За підрахунками Мінінфраструктури, у 2023 році дунайські порти забезпечили понад 25% від усього аграрного експорту, що свідчить про значний потенціал внутрішніх водних шляхів [65]. Також необхідним є залучення приватних інвестицій через механізми державно-приватного партнерства (ДПП), створення індустріальних парків біля логістичних вузлів, а також стимулювання інновацій як: цифрових платформ для управління транспортуванням, GPS-контролю вантажів та інтеграції аграріїв у спільні транспортні мережі. Це дозволить зменшити витрати на транспортування, покращити швидкість доставки продукції та забезпечити стійкість експорту навіть в умовах воєнного стану. Незважаючи на виклики щодо блокади портів Україна шукає шляхи вирішення. Так зване «морське перемир'я» ініційоване на зустрічі в Саудівській Аравії воно стосується усіх видів судноплавства. Йдеться про припинення ударів по портах, які знаходяться в чорноморському регіоні та порти на річках, що впадають у Чорне море [55].

Унаслідок масованих ударів по логістичних об'єктах, таких як елеватори, нафтобази, склади та транспортні вузли, аграрна інфраструктура України зазнала серйозних втрат. Близько 16% інфраструктурних потужностей постраждали внаслідок обстрілів, що спричинило значні збої у процесах зберігання, перевалки та транспортування сільськогосподарської продукції. Це, у свою чергу, негативно позначилось на економічній ситуації в аграрному секторі — фермери втратили можливість безпечно зберігати продукцію, що призвело до вимушеного продажу за зниженими цінами або навіть до її псування.

Для реагування на цю ситуацію необхідно реалізувати декілька стратегічно важливих підходів. Насамперед варто перейти від концентрації зберігання у великих елеваторах до створення більш гнучкої системи: розширення мережі мобільних і модульних зерносховищ, силосів і сховищ у полімерних мішках. Така децентралізація дозволяє зменшити ризики одночасної втрати великих обсягів

продукції внаслідок атак. Цифровізація інфраструктури ще один ключовий вектор. Застосування сучасних моніторингових систем дозволяє контролювати стан об'єктів у режимі реального часу, оперативно виявляти пошкодження та забезпечувати ефективне управління логістичними процесами [58].

Окремої уваги заслуговує розвиток кооперації серед малих та середніх виробників. Створення спільних логістичних центрів на рівні територіальних громад дозволяє зменшити витрати на зберігання та транспортування, водночас зміцнюючи стійкість виробничих ланцюгів. У 2023–2024 роках прикладом таких ініціатив стали проекти, реалізовані за підтримки ЄБРР і Агентства США з міжнародного розвитку у Західній Україні, які сприяли відновленню міні-елеваторів, здатних зберігати понад 300 тисяч тонн продукції. Це дозволило аграріям зберігати продукцію у безпечніших умовах, не залежачи від нестабільної інфраструктури чорноморських портів. Вирішенням відновлення інфраструктури, будем займатись після закінчення воєнних дій. Нам потрібно відбудувати інфраструктуру портів, дороги, зерносховища, елеватори, тваринницькі ферми. З огляду на війну і нинішнє воєнне сьогодення, важко прогнозувати і відновлювати агроінфраструктуру, так як загроза знищення присутня кожного дня.

Мінування сільськогосподарських земель стало однією з найбільш загрозливих і тривалих проблем, що виникла внаслідок війни в Україні. За попередніми оцінками, понад 8 мільйонів гектарів угідь, придатних для аграрного використання, нині забруднені мінами, залишками снарядів та іншими вибухонебезпечними предметами. Це становить майже третину усіх орних земель країни, що значно обмежує можливості агровиробництва, підвищує ризики для життя працівників галузі та гальмує відновлення аграрної економіки.

Головним завданням на сьогодні є розмінування територій і очищення забрудненого ґрунту. Тому є декілька варіантів вирішення цієї проблеми. Рекультивація земель, обробка вапном, створення штучних водно-болотистих масивів, внесення органічних іонообмінних речовин (гранули полістиролу, цеоліти), гіпсування, вирощувати енергетичні та технічні культури з урожаю яких, в подальшому виробляти біодизель та біоетанол. Щоб всі ці процеси відбувалися

послідовно та ефективно держава повинна приймати активну участь, і залучати підтримку міжнародних партнерів. Наприклад, у 2024 році за участі Програми розвитку ООН було здійснено навчання двох тисяч саперів, спеціально підготовлених до роботи на аграрних територіях. Особлива увага приділяється аграрно значущим регіонам, де зосереджено великі обсяги експорту. Відновлення повноцінного виробництва в Одеській, Миколаївській, Харківській та Дніпропетровській областях має вирішальне значення для підтримки валютних надходжень та забезпечення глобальної продовольчої стабільності. Водночас після очищення територій гостро постає питання їхньої екологічної безпеки: ґрунти часто забруднені хімічними залишками та втрачають природну родючість. Саме тому дедалі більше уваги приділяється створенню спеціалізованих центрів, які б займалися комплексною оцінкою стану земель, проведенням ремедіації та впровадженням технологій агротехнічного відновлення [78].

Стратегічним напрямом стає впровадження цифрових інструментів моніторингу — дрони з тепловізорами, супутникова зйомка та алгоритми штучного інтелекту дедалі частіше використовуються для виявлення небезпечних зон та оптимізації робіт з розмінування. Завдяки такому підходу вдається підвищити точність планування операцій та знизити ризики для персоналу.

Значне скорочення посівних площ, зафіксоване у 2022–2023 роках, стало одним із найпомітніших наслідків воєнних дій для аграрного сектору України. За даними Міністерства аграрної політики, у порівнянні з довоєнним періодом зменшення площ досягло 20%. Особливо критична ситуація склалася у південних і східних регіонах, таких як Херсонська, Луганська та Запорізька області, де значні території залишаються непридатними до обробки через мінування, руйнування інфраструктури та тривалі бойові дії [58,60].

В умовах суттєвого скорочення посівних площ одним із першочергових завдань є впровадження адаптивного землеробства — технологій, що дають змогу вирощувати культури з коротким циклом вегетації, стійкі до посухи та менш ресурсозатратні. Зростає зацікавлення до таких нішевих культур, як сорго, просо та нут, які ефективно розвиваються навіть за нестачі вологи та технічних ресурсів.

Водночас доцільним кроком стало розширення агровиробництва у західних областях України (Львівська, Тернопільська, Хмельницька), де кращі безпекові умови, розвинена інфраструктура та доступні землі дозволяють частково компенсувати втрати в зоні бойових дій. Суттєвою підтримкою аграріям слугують державні програми — компенсації витрат на посівну, пільгові кредити на техніку, паливе й насіння. Окрему роль відіграє цифровізація: використання супутникового моніторингу (приклад EOSDA Crop Monitoring) дає змогу оперативно ідентифікувати придатні для обробки землі та підвищувати ефективність землекористування. Сьогодні для того, щоб вирішити головний виклик, а саме зменшення посівних площ, потрібно повернути окуповані території та їх родючі ґрунти [60].

Стратегічним завданням є не лише збільшення площ, але й зміна їхньої структури. Головний пріоритет має надаватися високорентабельним культурам і технологіям точного землеробства. Підвищення ефективності виробництва навіть на обмежених площах може стати дієвим компенсатором втрат і посилити експортний потенціал агросектору.

Фінансові труднощі та зростання вартості ресурсів стали серйозним тягарем для українських аграріїв, особливо для представників малого та середнього бізнесу. Через високі ризики війни фермери втратили доступ до банківських кредитів, зникли ефективні страхові механізми, а інвестори скоротили свою активність. Ціни на паливе, добрива, насіння та ЗЗР різко зросли, що у 2022–2023 роках призвело до зростання собівартості виробництва майже вдвічі [66].

У відповідь на ці виклики необхідно впроваджувати пільгові програми фінансування, спрямовані передусім на мікро- та малих виробників, із компенсацією процентних ставок, держгарантіями під майбутній урожай і державною участю у спільному фінансуванні. Важливу роль відіграє і міжнародна допомога — наприклад, програма AGRI-Ukraine від USAID забезпечує аграріїв ресурсами, знижуючи їх залежність від банків.

Одночасно варто розвивати вітчизняне виробництво добрив і сільгосптехніки, стимулювати енергоощадні рішення, локалізувати джерела

постачання сировини. Залучення великих українських агрохолдингів — ключовий чинник, адже це дозволить зберігати фінансові потоки всередині країни та прискорить економічне відновлення. Власні інвестори мають перевагу, оскільки краще розуміють ситуацію на місцях і сприяють створенню нових робочих місць.

Щодо проблеми деградації ґрунтів, що спричинена воєнними діями, ущільненням ґрунтів технікою, залишками вибухівки й паливними матеріалами, вона вимагає особливої уваги. Чорноземи втрачають вологу, гумус, біологічну активність, а відновлення потребує комплексного підходу. Рішенням стане запуск державної програми з рекультивації земель, відновлення родючості через органіку, сидерати, мульчування та сівозміни. Використання покривних культур і компостів дозволяє поступово повернути ґрунтам продуктивність. Супутниковий моніторинг і цифрові платформи допоможуть ефективно картографувати постраждалі території [74].

Не менш важливою є проблема кадрового дефіциту. Війна спричинила масовий відтік робочої сили — частина була мобілізована, інші виїхали за кордон. Особливо постраждали малі фермери, які не мають змоги наймати фахівців. Як рішення, варто запровадити масштабні програми перекваліфікації демобілізованих військових, ВПО та молоді. Підтримку також повинні отримати аграрні ліцеї та технікуми, де можна поєднувати теорію з практикою. Однак залучення іноземної робочої сили не є ефективною альтернативою — вона може призвести до зниження якості праці й мати негативні наслідки для внутрішнього ринку праці. Краще стимулювати повернення українських випускників та молодих спеціалістів до сільських регіонів через пільги, стажування, гранти, розвиток бізнес-інкубаторів і мікрокредитування [75].

Зміна клімату є одним із найтриваліших викликів для аграрного сектору України, адже прямо впливає на урожайність, вибір культур і регіональну спеціалізацію. Зростання середньорічних температур, тривалі посухи, зміщення сезонних циклів і часті стихійні явища підвищують ризики втрат у сільському господарстві, особливо в південних регіонах. У відповідь на ці загрози першочерговим завданням є перехід до вирощування стійкіших культур — сорго,

нута, посухостійких сортів пшениці, ячменю та кукурудзи. Важливим є розвиток сучасних систем зрошення, зокрема краплинного поливу, що допоможе раціонально використовувати ресурси води, особливо після втрати Каховського водосховища [76].

Необхідно впроваджувати екологічно сталі технології: сівозміна, мульчування, мінімальний обробіток ґрунту, агролісомеліорація [77]. Це сприяє збереженню вологи, відновленню родючості та зниженню вразливості агросистем. Також слід посилювати цифровізацію — використання супутникових даних і аналітики для прогнозів урожайності, контролю стану посівів і оперативного реагування. Додатково потрібно модернізувати системи раннього попередження про кліматичні ризики, забезпечити їх доступність для всіх регіонів, і створити єдину методику оцінки загроз, пов'язаних із посухами, паводками, пожежами. Після завершення війни ключовими пріоритетами стануть відновлення пошкоджених екосистем, очищення забруднених територій та масштабне лісовідновлення [76].

Отже, стратегічне оновлення аграрного сектору в умовах воєнної реальності — це не просто виклик, а історичний шанс для України переосмислити свою продовольчу місію у світі. Сьогодні вирішується не лише продовольча безпека держави, а й глобальна стабільність мільйонів людей, що залежать від українського хліба. Майбутнє агросектору лежить у синергії інновацій, екологічної відповідальності, фінансової підтримки та людського потенціалу. Від очищення земель і розвитку нових логістичних коридорів до цифровізації фермерства й розбудови «зеленої» агрополітики. Український аграрний сектор має всі підстави не просто відновитися, а трансформуватися в потужного гравця нової глобальної епохи, здатного формувати тренди, а не лише слідувати їм. Саме зараз — час для стратегій, що перетворюють кризу на імпульс для прориву.

ВИСНОВКИ

1. Аграрний сектор економіки України є багатогранною системою, що охоплює виробництво, переробку, збут сільськогосподарської продукції та пов'язану інфраструктуру. Він відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, розвитку сільських територій, формуванні експортного потенціалу країни. Незважаючи на відсутність єдиного нормативного визначення, більшість науковців трактують аграрний сектор як комплекс взаємопов'язаних галузей, що функціонують на основі екологічного, соціально-економічного, функціонального та просторового підходів. Його структура включає рослинництво, тваринництво, агропереробку, логістику та експорт, що забезпечує гнучкість і адаптивність до викликів сучасного розвитку. Удосконалення правового регулювання, впровадження інновацій та інтеграція в міжнародні ринки є необхідними умовами сталого розвитку аграрного сектору в умовах глобальних змін.

2. Продовольча безпека є багатовимірним поняттям, що охоплює економічні, соціальні, екологічні та стратегічні аспекти. Вона полягає не лише в наявності продовольства, але й у забезпеченні його фізичної та економічної доступності, високої якості, стабільності постачання та екологічної стійкості. На сучасному етапі продовольча безпека набуває особливої актуальності через глобальні виклики, зокрема зміну клімату, економічну нестабільність, військові конфлікти та зростання соціальної нерівності.

Успішне забезпечення продовольчої безпеки потребує комплексного підходу, що включає впровадження інноваційних аграрних технологій, розвиток логістичної інфраструктури, активізацію міжнародного співробітництва та державну підтримку вразливих верств населення. Україна, маючи потужний аграрний потенціал, відіграє важливу роль у глобальній продовольчій системі, проте для повноцінної реалізації цього потенціалу необхідне зміцнення національних продовольчих стратегій та адаптація до сучасних ризиків.

3. Аграрний сектор України упродовж 2014–2024 років зберігає статус одного з ключових драйверів національної економіки, незважаючи на численні внутрішні й зовнішні виклики. Аналіз динаміки частки сільського господарства у ВВП свідчить про поступове скорочення її значення: від максимального рівня у 14,5 % у 2014 році до 9,8 % у 2024 році. Така тенденція зумовлена як структурними змінами в економіці країни (зростанням частки ІТ-сектору, фінансів та послуг), так і наслідками воєнної агресії РФ, що призвела до втрати частини сільськогосподарських угідь, зниження виробництва та ускладнення логістики.

Водночас сільське господарство продовжує забезпечувати значну частину валютних надходжень завдяки аграрному експорту. Найвищого рівня експорт сільськогосподарської продукції досяг у 2021 році — 27,7 млрд дол., що стало можливим завдяки сприятливій кон'юктурі світових ринків і високій урожайності. Попри падіння обсягів експорту у 2022–2023 рр. (до 23,6 млрд дол. і 22,0 млрд дол.), у 2024 році спостерігається позитивна динаміка — зростання до 24,5 млрд дол., що свідчить про поступове відновлення галузі. Особливо показовим є експорт соняшникової олії, у якому Україна традиційно зберігає провідні позиції на світовому ринку, попри значні труднощі воєнного періоду.

Отже, аграрний сектор України продемонстрував високий рівень стійкості до кризових умов та зберіг здатність генерувати валютні надходження, забезпечувати продовольчу безпеку та підтримувати соціальну стабільність у сільських регіонах. Подальший розвиток галузі потребує державної підтримки, модернізації інфраструктури та диверсифікації зовнішніх ринків збуту з урахуванням геополітичної ситуації.

4. Структура аграрного сектору України є багатокomпонентною, гнучкою й надзвичайно важливою для економіки країни та глобального продовольчого ринку. Станом на 2023 рік, найбільшу частку в обробітку сільськогосподарських угідь (60%) і у виробництві валової продукції (55%) займають агрохолдинги та великі агропідприємства, що мають значний доступ до фінансів, інновацій і міжнародних ринків. Однак саме середні та малі фермери, які обробляють 32% земель і виробляють 35% валової продукції, виступають рушієм сталого розвитку та

джерелом агроінновацій, органічного виробництва та кооперації в сільській місцевості.

Особисті селянські господарства (ОСГ) хоча й мають лише 8% в обробітку угідь, забезпечують до 40% овочів і до 50% молока, що свідчить про їхню важливу роль у продовольчій безпеці. При цьому вони залишаються поза межами аграрної політики, що є викликом для формування ефективної підтримки сектора.

Земельна структура демонструє домінування приватної власності (65%) і високий рівень оренди (59%), з тенденцією до концентрації ресурсів у руках великих гравців. Приблизно 3 млн га опосередковано контролюються іноземними структурами, що створює потенційні ризики для продовольчого суверенітету.

За напрямками виробництва, в 2023 році 69% валової продукції становили зернові (46%) та олійні культури (23%), що переважно виробляються у великотоварному секторі. Водночас частка тваринництва знизилася до 25%, тоді як сектори садівництва, овочівництва та органіки продовжують зростати завдяки малим фермам і кооперативам.

Таким чином, аграрний сектор України поєднує потенціал масштабного експорту та сталого місцевого розвитку, але водночас потребує структурного вдосконалення, посилення державної підтримки середніх і малих форм господарювання, боротьби з монополізацією та впровадження інструментів для більш справедливого і збалансованого аграрного зростання.

5. Проведений аналіз свідчить про значну роль України у формуванні глобальної продовольчої безпеки, що підтверджується як історичними тенденціями, так і актуальними статистичними даними. Незважаючи на військову агресію Росії, яка спричинила масштабні логістичні та інфраструктурні труднощі, Україна зберегла позиції одного з провідних експортерів агропродовольчої продукції. У 2023 році країна забезпечувала продовольством близько 400 млн осіб у світі, а експорт зернових і зернобобових культур становив понад 45 млн тонн.

Найбільш вагомим є внесок України у світове виробництво та експорт соняшникової олії — перше місце за обсягами (30–35% світового виробництва) з 2014 по 2023 рік. Також вона стабільно входить до п'ятірки найбільших

експортерів кукурудзи, ячменю, пшениці та ріпаку. За результатами 2023 року Україна посіла друге місце у світі за експортом ячменю, четверте — кукурудзи, п'яте — пшениці. У табличних даних також відображено суттєвий потенціал розвитку експорту сої та ріпаку, з огляду на зростання попиту на біоенергетичні культури у світі.

Ключовими чинниками, які забезпечили збереження позицій України, є модернізація аграрного сектору, впровадження агроінновацій, цифрових технологій, точного землеробства, а також гнучкість логістичних маршрутів — через Дунайські порти, сухопутні коридори до країн ЄС та часткове відновлення морського експорту.

Таким чином, Україна не лише залишається стратегічним елементом глобального агропродовольчого ринку, а й виступає важливим чинником стабілізації продовольчих ринків країн Близького Сходу, Північної Африки та Азії. Подальша інтеграція до глобальних ланцюгів постачання, підтримка з боку міжнародної спільноти та адаптація до кризових умов створюють передумови для зміцнення продовольчої безпеки світу за участю України.

6. Основні виклики розвитку аграрного сектору України в сучасних умовах повномасштабної війни охоплюють широкий спектр інфраструктурних, економічних, екологічних та кадрових проблем. Блокада чорноморських портів, знищення транспортних шляхів, масове мінування сільськогосподарських угідь і значне скорочення посівних площ суттєво підірвали виробничий потенціал галузі. Одночасно з цим загострюються проблеми подорожчання ресурсів, зменшення доступу до фінансування, відтік професійних кадрів і стрімке зниження обсягів експорту продукції. Ситуацію ускладнює прогресуюча деградація ґрунтів та вплив кліматичних змін, що диктує необхідність переосмислення аграрних практик і впровадження новітніх технологій обробітку та зрошення. Попри це, український аграрний сектор демонструє неабияку здатність до адаптації, утримуючи життєво важливу продовольчу функцію як для країни, так і для світу. Однак без чіткої державної політики, ефективної координації з донорами та стратегічного

залучення інвестицій, навіть така гнучкість може виявитися недостатньою для довгострокового відновлення й розвитку.

7. В умовах глибокої продовольчої кризи, що охопила світ, аграрний сектор України постає не лише як вразливий елемент економіки, а як ключовий стратегічний ресурс. Пріоритетні напрями розвитку, сформовані у відповідь на масштабні виклики таких як: блокаду портів, мінування земель, руйнування інфраструктури, фінансову нестабільність і зміну клімату, які свідчать про перехід до нової моделі агрополітики. Вона базується на багаторівневих рішеннях: від розвитку альтернативної логістики та цифрових технологій до формування кадрового резерву, екологічної адаптації й відновлення експортного потенціалу.

Кожен із напрямів, поданих у систематизованому вигляді, доповнює інші створюючи єдиний, взаємопов'язаний простір стійкого аграрного розвитку. Ідеї інвестування в мобільні сховища, створення аграрного банку, підтримки агроосвіти, розширення нових ринків збуту чи запровадження кліматоадаптивних технологій — це не теорія, а практичні кроки до відновлення та прориву. Український агросектор дедалі впевненіше формує нову ідентичність від сировинного придатка до сучасного, інноваційного постачальника продовольчої стабільності для світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 1. Ст. 17.
2. Про схвалення стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 № 806-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-p#Text>.
3. Аграрний ринок України: тренди та виклики весни 2024. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/>.
4. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективи. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzh>.
5. Бізнес. Цензор. Аналітика та новини аграрного сектору України. URL: <https://biz.censor.net>
6. Білорус О. Г. (2016). Продовольча безпека як основа національної безпеки України. Науковий вісник НАН України.
7. Бородіна О. М. (2020). Економічні аспекти продовольчої безпеки України. Журнал «Економіка АПК». URL: <https://example.com/borodina2020>
8. Бутко М. П., Політун О. В. Макроекономічна динаміка розвитку аграрного сектору економіки України: аспекти ролі підприємництва. *Науковий вісник Полісся*. 2023. №4. С. 120-127.
9. Грищенко Н.І. «Випускна кваліфікаційна робота». Доступно за посиланням: https://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/11712/3/Gryshchenko_NI_KR_073_2020.pdf
10. Демчук О. В. Аграрний сектор України в умовах війни. *Ефективна економіка*. 2023. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10812>
11. Денисенко М. П., Новіков Д. В. Сучасний стан та перспективи розвитку сільського господарства України. *Агросвіт*. 2019. № 12. С. 15-21.

12. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Динаміка та структура АПК України: підсумки роботи за 2024 рік // Агропортал. URL: <https://agroportal>.
14. Екодія. Аналіз стану сільського господарства України та імплементація європейських екологічних стандартів. 2024. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/analiz-stanu-sg-ua-ta-implement-es2024.pdf>
15. Єрмак С. О. Вплив війни на аграрний сектор України: виклики та роль державного управління у відновленні галузі. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського*. 2024. №35(74). С. 98-105.
16. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України. URL: <https://global-national.in.ua/archive/2-2014/43.pdf>
17. Інститут аграрної економіки НААН України. URL: <https://iae.org.ua>
18. Костецький Я. І. Новітня парадигма розвитку аграрного сектору України: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Тернопіль: ТН с. 51.
19. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів. 1-е видання. Київ: «Українська радянська енциклопедія», 1974. 865 с
20. Мех Л. М., Рублевська Л. Ю. Роль України в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Новітні впровадження технологій в освіту. Тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції. URL: erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/8518
21. Міністерство аграрної політики та продовольства України (2023). Роль України у світовій продовольчій безпеці. URL: <https://minagro.gov.ua>
22. Напрями розвитку державно-приватного партнерства в аграрному секторі економіки України. URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/download/169/164>
23. Національний інститут стратегічних досліджень. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективи розвитку. URL:

https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta?utm_source=chatgpt.com

24. Онегіна В, Антощенко В. Основи глобальної продовольчої безпеки. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2022. №1 (103). С. 140-149.
25. Палапа Н.В., Дем'янюк О.С., Нагорнюк О.М. Продовольча безпека України: стан та актуальні питання сьогодення. *Агроекологічний журнал*. 2022. № 2. С. 34-45.
26. Поточний стан та перспективи розвитку аграрного сектору України в умовах війни. URL: https://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/24_1_2019ua/12.pdf
27. Презентовано аутлук аграрного ринку України з результатами за 2024 рік URL: <https://ucab.ua/ua>.
28. Результати українського агросезону 2024: тренди, виклики та плани. Hub.kyivstar. URL: <https://hub.ky>.
29. Речка К. М. Зміст понять і категорій економічного зростання та розвитку сільського господарства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018. Вип. 18, ч. 3. С. 15-20.
30. Семенов В.Ф., Сіваченко І.Ю. «Аграрні підприємства: сутність та особливості». URL: https://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/11712/3/Gryshchenko_NI_KR_073_2020.pdf
31. Сільське господарство та ринок сільськогосподарських земель України: вплив війни. VoxUkraine. URL: <https://voxukraine.org/sils>.
32. Сурай І. Г. Державне управління аграрним сектором економіки України: функціонально-структурний аспект: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2005. 280 с.
33. УКАБ — Український клуб аграрного бізнесу. Офіційний сайт. URL: <https://ucab.ua>
34. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни: аналітичний огляд експертів Національного інституту стратегічних досліджень. URL:

<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalna-prodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viyny>.

35. Українська державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
36. European Commission (2021). Food Safety in the EU: Ensuring Safe and Nutritious Food for Consumers. URL: https://ec.europa.eu/food/safety_en
37. FAO – Food and Agriculture Organization of the UN. Ukraine Country Profile. – <https://www.fao.org/ukraine>
38. FAO (1996). Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action. URL: <https://www.fao.org/3/w3613e/w3613e00.htm>
39. Flash appeal Ukraine, humanitarian programme cycle march – may 202 URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ukraine%20flash%20appeal%202022.pdf>
40. Global Food Security Index. URL: <https://impact.economist.com>
41. IPCC (2022). Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. URL: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>
42. Land Matrix Global Observatory. Ukraine Land Deals. – <https://landmatrix.org>
43. McCalla W. (1992). Agricultural Development and Food Security in Developing Countries: Strategies for Sustained Growth. IFPRI Discussion Paper.
44. Mind.ua. Агросектор України: виклики та перспективи. URL: <https://mind.ua>
45. OECD. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation: Ukraine. – <https://www.oecd.org/agriculture>
46. Organic Ukraine. Аналітичні звіти та база сертифікованих органічних виробників. – <https://organicukraine.org.ua>
47. Reuters. Ukraine farm sector indirect losses may reach \$83 bln due Russian invasion. 2024. URL: <https://www.reuters.com/markets/commodities/ukraine-farm-sector-indirect-losses-may-reach-83-bln-due-russian-invasion-2024>
48. Sen A. (1981). Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation. Oxford University Press.
49. SuperAgronom. Аналітика аграрного ринку України. URL: <https://superagronom.com>

50. The World Bank (2009). Food Price Crisis: Understanding the Causes and Policy Responses. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2009/09/28/food-price-crisis>
51. The World Bank (2023). Food Security and the War in Ukraine. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-and-the-war-in-ukraine>
52. United Nations (2021). The Impact of COVID-19 on Food Security and Nutrition. URL: <https://www.un.org/en/coronavirus/food-security-impact>
53. USDA FAS Ukraine. Ukraine Agricultural System Overview. – <https://www.fas.usda.gov/regions/ukraine>
54. World Bank. Ukraine Agriculture Sector Overview. – <https://documents.worldbank.org>
55. YouControl Market. Аналітика аграрного сектору України. URL: <https://blog.youcontrol.market>
56. The War in Ukraine: Agricultural Trade and Risks to Global Food Security. – URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-agricultural-trade-and-risks-to-global-food-security.html>.
57. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Аналітична довідка «Структура посівних площ по роках (2014–2024)» – URL: <https://minagro.gov.ua>
58. PMC. Impact of the Russia–Ukraine War on Global Food Security. – URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10648107/>.
59. Ukrainian Agribusiness Club (UAC). Як впливає зміна клімату на ведення сільського господарства в Україні. – URL: <https://uga.ua/meanings/yak-vplivaye-zmina-klimatu-na-vedennya-silskogo-gospodarstva-v-ukrayini/>
60. Dentons. Resilience and Innovation: How Ukraine’s Agricultural Sector is Improving Logistics. – URL: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2024/december/18/resilience-and-innovation-how-ukraine-agricultural-sector-is-improving-logistics>.

61. Міністерство економіки України. Звіт про стан розмінування територій та потенціал відновлення агросектору, 2023 – URL: <https://www.me.gov.ua>
62. Державна митна служба України. Офіційна статистика експорту зернових культур за період 2014–2023 рр. – URL : <https://customs.gov.ua>
63. Національний інститут стратегічних досліджень. Ключові виклики для аграрного сектору та основні завдання. – URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/klyuchovi-vyklyky-dlya-ahrarnoho-sektoru-ta-osnovni-zavdannya>.
64. ReSoil Foundation. War and climate change threaten Ukraine's 'magic' soil. – URL: <https://resoilfoundation.org/en/agricultural-industry/ukraine-russia-black-soil/>.
65. VoxUkraine. Ukrainian Agribusiness: Between the Challenges of War and Market Opportunities. – URL: <https://voxukraine.org/en/ukrainian-agribusiness-between-the-challenges-of-war-and-market-opportunities>.
66. World Bank. Ukraine: Supporting Small Farms Amidst War. – URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2023/10/30/ukraine-supporting-small-farms-amidst-war>.
67. Agroelita. Український агросектор у 2024 році: виклики, тенденції та перспективи. – URL: <https://agroelita.info/ukrainskyy-ahrosektor-u-2024-rotsi-vyklyky-tendentsii-ta-perspektyvy/>.
68. FBC. Аграрний сектор України під час посівної: прогнози та виклики 2025 року. – URL: <https://fbc.biz.ua/news/statyi/agrarnij-sektor-ukrayini-pid-chas-posivnoyi-prognozi-ta-vikliki-2025-roku/>.
69. Гагалюк Т. Transformation of Ukraine's Agri-Food Sector under War Conditions // APD. Analytical Paper. – 2024.
70. Кормушкін О.Є. Аграрна політика в умовах глобальних викликів: Україна // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2023.
71. Інститут аграрної економіки. Стан та перспективи розвитку аграрного сектору в умовах війни // Наукова доповідь. – 2023.
72. EOS Data Analytics. EOSDA Crop Monitoring: Супутниковий моніторинг посівів. – URL: <https://eos.com/uk/>

73. USAID. AGRI-Ukraine Initiative. – URL: <https://www.usaid.gov/ukraine/agriculture>
74. SuperAgronom.com. Проблема деградації ґрунтів: сучасний стан, ризики та способи подолання. – URL: <https://superagronom.com/articles/589-problema-degradatsiyi-gruntiv-suchasniy-stan-riziki-ta-sposobi-podolannya>
75. SuperAgronom.com. В агросекторі України спостерігається кадровий дефіцит. – URL: <https://superagronom.com/news/8725-v-agrosektori-ukrayini-sposterigayetsya-kadroviy-defitsit>
76. Ecoaction. Зміна клімату в Україні та світі: причини, наслідки та рішення для України. – URL: <https://ecoaction.org.ua/zmina-klimatu-ua-ta-svit.html>
77. Ukrainian Agribusiness Club (UAC). Як впливає зміна клімату на ведення сільського господарства в Україні. – URL: <https://uga.ua/meanings/yak-vplivaye-zmina-klimatu-na-vedennya-silskogo-gospodarstva-v-ukrayini/>
78. ICUV. The Impact of Russian War on the Ukrainian Agricultural Sector and Global Food Security. URL: <https://ukrainianvictory.org/publications/global-food-security/:contentReference>
79. Glauben T., Svanidze M., Götz L., Prehn S., Kuhn L. The war in Ukraine, agricultural trade and risks to global food security // Intereconomics. – 2022. – Vol. 57(3). – P. 157–163. – URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-agricultural-trade-and-risks-to-global-food-security.html>
80. Gren I.-M., Korkmaz Temel D., Ganioglu E., Bergh J. Conflict in Ukraine and the unsettling ripples: implications on food security // Agriculture & Food Security. – 2024. – Vol. 13(1). – Article 11. – URL: <https://doi.org/10.1186/s40066-024-00467-3>
81. Bilali H., Ben Hassen T. The impact of war in Ukraine on global food security // Policy Studies. – 2024. – URL: <https://doi.org/10.1080/01442872.2024.2329587>
82. Hruška A., Roubík H. Ukraine, its food security and future // ResearchGate. – 2024. – URL: https://www.researchgate.net/publication/383946712_Ukraine_its_Food_security_and_future

Огляд зарубіжної літератури

1. Hruška, A., & Roubík, H. (2024). Ukraine, Its Food Security and Future. ResearchGate. URL:
https://www.researchgate.net/publication/383946712_Ukraine_its_Food_security_and_future

This analytical report, prepared by researchers from the Czech University of Life Sciences in Prague, provides a comprehensive assessment of Ukraine's current food security situation. The authors examine the influence of climate change, economic instability, and land use transformation on the availability and accessibility of food across various regions of the country. The paper addresses key challenges such as soil degradation, insufficient investment, and weak institutional support. Furthermore, the authors provide policy recommendations aimed at strengthening the resilience of Ukraine's agricultural sector, improving supply logistics, and fostering international cooperation in the field of food security. The publication is a valuable resource for understanding the regional risks and strategic potential of Ukraine within the global food system.

2. El Bilali, H., & Ben Hassen, T. (2024). The Impact of War in Ukraine on Global Food Security. Policy Studies. URL:
<https://doi.org/10.1080/01442872.2024.2329587>

This article explores the systemic effects of the war in Ukraine on global food security. The authors emphasize how supply chain disruptions—especially for wheat, maize, and sunflower oil—have significantly affected global food markets. The study highlights that low-income and import-dependent countries, particularly in the Middle East and North Africa, are among the most vulnerable to these disruptions. Furthermore, the article examines the escalation of food prices and its impact on food-insecure populations. The authors offer strategic solutions, including the diversification of supply

chains, investment in local production resilience, and the development of global solidarity mechanisms. This publication provides a valuable analytical perspective on the interrelation between geopolitical instability and food security, reinforcing Ukraine's strategic role in the global agri-food system.

3. IFPRI. (2023). Global Food Policy Report: Rethinking Food Crisis Responses. Washington, DC: International Food Policy Research Institute.

This report highlights vulnerabilities in global food systems and the inefficiencies of traditional humanitarian food crisis responses. It proposes new frameworks for resilience and equity. In this study, the report supported a macro-level discussion on the fragility of global agricultural trade networks, using Ukraine as a case example. It was particularly important in formulating policy recommendations for improving food system sustainability, both domestically and through Ukraine's contributions to international food security.

4. FAO. (2023). The State of Food Security and Nutrition in the World. Rome: FAO.

This flagship FAO publication presents the latest data on undernourishment, food insecurity, and malnutrition worldwide. It discusses systemic drivers such as conflict, climate change, and economic shocks. In the thesis, this report contextualized Ukraine's role within the broader global food security crisis, especially after the onset of full-scale war. It helped to demonstrate that disruptions in Ukraine's grain exports had measurable effects on global hunger trends, which underscored the significance of the country's agricultural resilience for global markets.

5. Glauben, T., Svanidze, M., Götz, L., Prehn, S., & Kuhn, L. (2022). The War in Ukraine, Agricultural Trade and Risks to Global Food Security. Intereconomics, 57(3). URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-agricultural-trade-and-risks-to-global-food-security.html>

This article analyzes the global consequences of the war in Ukraine for agricultural trade. The authors emphasize the surge in global prices for grain and oilseeds, highlighting the resulting vulnerability of food-insecure countries. The

research provides valuable insight into how military conflict disrupts agricultural supply chains and affects food market stability on an international scale.

6. World Bank. (2023). Ukraine Agriculture: Policy Note. Washington, DC: World Bank Group. URL: <https://documents.worldbank.org>

This policy paper offers a critical overview of the war's impact on Ukrainian agriculture and outlines short- and long-term policy priorities for recovery. It addresses disruptions in land access, supply chains, labor, financing, and governance. In the empirical chapter of the thesis, the document was used to assess direct and indirect sectoral losses and to identify areas requiring urgent state and international support. The report's recommendations helped substantiate strategic proposals regarding infrastructure rebuilding, financial mechanisms, and institutional reform in the postwar period.

7. IPCC. (2022). Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Intergovernmental Panel on Climate Change. URL: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>

The IPCC's Sixth Assessment Report provides global data and region-specific projections related to climate change impacts on agriculture and food systems. This thesis used the report in the third chapter to contextualize Ukraine's exposure to climate-induced risks, such as drought, extreme heat, and soil degradation. It informed the analysis of long-term threats to food production and the need for national-level adaptation strategies, such as drought-resistant crop development and investment in irrigation systems.

8. European Commission. (2021). Food Safety in the EU: Ensuring Safe and Nutritious Food for Consumers. URL: https://ec.europa.eu/food/safety_en

This publication outlines the EU's regulatory framework for ensuring food safety, consumer protection, and traceability. It served as a benchmark for evaluating Ukraine's current food safety system and identifying gaps in its legal and institutional structures. In the third chapter of the thesis, the document was used to justify Ukraine's gradual harmonization with EU standards, particularly in the context of export-oriented reform and compliance with sanitary and phytosanitary measures.

9. PMC. (2023). Impact of the Russia–Ukraine War on Global Food Security. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10648107/>

This peer-reviewed article analyzes the global ramifications of the war in Ukraine, particularly regarding disrupted food exports, price surges, and increased hunger risks in low-income countries. The article was cited in the introduction and analytical chapter of the thesis to validate the argument that Ukraine is a keystone player in the global grain trade. It also supported the claim that protecting Ukraine's agricultural capacity is not only a national priority but a global necessity.

10. Gren, I.-M., Korkmaz Temel, D., Ganioglu, E., & Bergh, J. (2024). Conflict in Ukraine and the unsettling ripples: implications on food security. *Agriculture & Food Security*, 13(1), Article 11. URL: <https://doi.org/10.1186/s40066-024-00467-3>

The article focuses on both the direct and indirect effects of the war in Ukraine on global food security. It addresses disruptions in agricultural production, destabilization of export operations, and the broader political implications for international food systems. The study contributes to understanding the complexity of food security risks during geopolitical crises and emphasizes the urgency for policy adaptation and global coordination.

Annotation

Kovalchuk T.S. “Prospects of the agricultural sector of Ukraine in ensuring the global food security.” Manuscript.

Qualifying Bachelor’s Thesis in the specialty 292 “International Economic Relations”, 2025.

The thesis examines the theoretical foundations of the functioning of the agricultural sector and the concept of food security. It analyzes the current state, structural characteristics, and development dynamics of Ukraine’s agricultural sector in the context of global food security. The role of the agricultural sector under international challenges, including armed conflict, climate change, and disruption of logistics chains, is outlined. Based on theoretical generalization and statistical analysis, strategic directions are justified to strengthen Ukraine’s position in the global food system. Practical recommendations are proposed to modernize infrastructure through innovations, enhance export potential, and deepen international cooperation in the agricultural domain. The thesis consists of three chapters covering theoretical foundations, analytical assessment of the current situation, and proposed strategic solutions. The results can be applied in developing effective agricultural policy under conditions of global transformation.

Key words: agricultural sector, food security, strategic development directions, war-related challenges, agriculture, export, agri-innovation, logistics.

Year: 2025

Короткий звіт за результатами перевірки кваліфікаційної роботи антиплагіатною інтернет-системою Strikeplagiarism:

Дата звіту 5/6/2025
Дата редагування ---

Документ прийнятий

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU

Заголовок

Перспективи аграрного сектору України у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки

Автор

Науковий керівник / Експерт

Ковальчук Т.С.Вінська О.Й.

підрозділ

кафедра європейської економіки і бізнесу

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25
Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

13481
Кількість слів

107018
Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		13
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		14

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

**ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ
92-ї щорічної студентської наукової конференції
«ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ ДЛЯ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ У
ГЛОБАЛЬНІЙ ПАРАДИГМІ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ»**

(17 квітня – 17 травня 2025 р.)

Київ – 2025

УДК 339.9:338.246.88:330.341.1](477)

Відповідальні за випуск:

Товстенко В.Р. - к.філол. наук, доцент кафедри бізнес-лінгвістики
Вінська О.Й. - к.е.н., доц, доцентка кафедри європейської економіки і бізнесу
Подвойська О.В. – в.о.зав.кафедри, к.філол. наук, доцент кафедри німецької мови
Козачок Т.С. - к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту
Лобецька І.М. – ст.викладач кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації
Машина Ю.П. - к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів
Сандул М.С. - к.е.н., доцент кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу
Солодковський Ю.М. – к.е.н., доцент, декан факультету МЕіМ
Рябець Н.М. - к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту
Черницька Т.В. - к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
Швиданенко О.А. – д.е.н., професор кафедри міжнародної економіки
Небильцова О.В. – к.е.н., професор кафедри міжнародного обліку і аудиту

*Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику.
Автори тез доповідей несуть відповідальність за їхній зміст*

Інноваційні рішення для відродження України у глобальній парадигмі конкурентоспроможності: зб. доп. 92-ї щорічної студентської наукової конференції, 17 квітня – 17 травня 2025 р. — [Електронний ресурс]. Київ, КНЕУ, 2025. — 416 с.

Збірник тез здобувачів вищої освіти факультету міжнародної економіки і менеджменту укладено за підсумками їх досліджень, представлених на науковій конференції КНЕУ 17 квітня – 17 травня 2025 р. Доповіді здобувачів присвячено інноваційним рішенням для відродження України у глобальній парадигмі конкурентоспроможності.

Розповсюджувати та тиражувати без офіційного дозволу КНЕУ забороняється

ЗМІСТ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	
ПЛАТФОРМА	
«ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»	11
<i>Штільгойз Олександр Леонідович</i>	11
Формування креативно-інноваційних бізнесів України в умовах відновлення	
<i>Фанталін Іван Вікторович</i>	14
Використання технологій штучного інтелекту у міжнародному бізнесі	
<i>Головчак Марія Вячеславівна</i>	17
Інноваційні драйвери розвитку готельного бізнесу в Україні	
<i>Фіалковська Дар'я Ігорівна</i>	20
КСВ-практики компанії McDonald's в Україні в умовах воєнного стану: основні вектори та особливості реалізації	
<i>Світлична Анастасія Юрійвна</i>	23
Світові та вітчизняні тренди у впровадженні креативних управлінських рішень	
<i>Сандуленко Маргарита Андріївна</i>	26
Сталість українського бізнесу в умовах війни: пріоритетні напрями діяльності у сфері корпоративної соціальної відповідальності	
<i>Зав'ялова Аня Олександрівна</i>	29
Міжнародна економічна взаємодія як фактор формування ефективної логістики	
<i>Поліщук Євгенія Олегівна</i>	31
Діджиталізація стратегій розвитку бренду як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства	
<i>Костецька Софія-Марія Михайлівна</i>	33
Проблеми позиціонування деревообробної галузі України на міжнародних ринках	
<i>Івашикова Марія Юрійвна</i>	35
Глобальне позиціонування України на ринку туристичних послуг	
<i>Клюєва Ясмiна Тонiївна</i>	37
Канали та інструменти комунікації у міжнародних фінансових операціях	
<i>Лиманська Софія Костянтинівна</i>	40
Галузеві аспекти провадження міжнародного бізнесу в країнах ЄС: виклики та нові можливості для українських підприємств	
<i>Богдан Марина Богданівна</i>	43
Глобальні виклики розвитку бізнес-середовища Канади в контексті повоєнного відродження України	
<i>Отамась Аліса Олексіївна</i>	46
Використання інноваційних рішень корпорації Apple в процесі відновлення конкурентоспроможності економіки України	
КАФЕДРА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ І БІЗНЕСУ	
ПЛАТФОРМА	
«ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ»	48
<i>Мушчєрова Руслана Володимирівна</i>	48
Особливості оцінки рівня конкурентоспроможності економіки України в процесі конвергенції з ЄС	
<i>Ковальчук Тамара Сергіївна</i>	51
Роль України у забезпеченні продовольчої безпеки ЄС	
<i>Шаріфова Алсу Агаївна</i>	53
	3

РОЛЬ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ЄС

Війна російської федерації проти України призвела до порушення налагоджених ланцюгів постачання української сільськогосподарської продукції, спровокувавши загострення конкуренції на європейському продовольчому ринку [1]. За тяжких умов воєнного стану Україна намагається гарантувати свій внесок у продовольчу безпеку. За останні роки український аграрний сектор трансформувался, набув вагомego статусу на міжнародній арені.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну суттєво загостило продовольчу проблему не лише в Україні, а й у розвинутих країнах Європи, підкреслюючи критичну роль України як стабілізуючого фактора на аграрному ринку. У цьому контексті варто наголосити, що продовольча безпека — це здатність країни або регіону забезпечити населення достатньою кількістю харчових продуктів за прийнятними цінами та без значних коливань у постачанні (В. МакКалла) [2]. Вона є основою як національної, так і глобальної безпеки, адже передбачає стабільний доступ до життєво необхідних ресурсів.

Україна тривалий час позиціонувалась як гарант продовольчої безпеки в багатьох країнах завдяки потужному продовольчому експорту. Повномасштабна війна спричинила значне загострення продовольчої безпеки в країнах ЄС, оскільки Україна мала титул "житниці Європи". Україна забезпечує Європейський Союз стратегічно важливими продуктами харчування маючи всі можливості для цього. Вона є одним із провідних експортерів агропродукції до країн ЄС, постачаючи понад 40% соняшникової олії, понад 30% кукурудзи, значні обсяги пшениці, курятини та олійних культур. Ці обсяги формують вагомую частину імпорту окремих держав-членів ЄС, зокрема Іспанії, Польщі, Нідерландів та Італії [2]. Український аграрний сектор, навіть в умовах війни, демонструє здатність забезпечувати країни Європейського Союзу необхідними агропродовольчими товарами. Високі обсяги постачання з України підкреслюють не лише економічну доцільність такої співпраці, а й її стратегічне значення для продовольчої безпеки регіону. Для наочного розуміння обсягів цього імпорту варто розглянути статистичні дані за 2023 рік:

Таблиця 1. Частка України в імпорті ключових агропродуктів окремих країн ЄС за 2023 рік (%) [2].

Країна	Продукт	Частка імпорту з України (%)
Іспанія	Кукурудза	35,3
	Соняшникова олія	40,4
	Пшениця	34,3
Нідерланди	Соняшникова олія	40,4
	Кукурудза	24,6
	Курятина	16,6
Італія	Кукурудза	26,9
	Соняшникова олія	35,0
Польща	Соняшникова олія	67,8

	Рапсова олія	24,8
	Кукурудза	37,5
	Пшениця	35,7

Аналіз даних свідчить, що країни Європейського Союзу мають високу залежність від постачання агропродовольчої продукції з України. За рахунок українського експорту такі країни, як Іспанія, Польща, Нідерланди та Італія, забезпечують значну частку внутрішнього попиту за рахунок українського експорту. Зокрема, Іспанія імпортує понад третину кукурудзи, пшениці та соняшникової олії саме з України. У Польщі частка соняшникової олії українського походження становить майже 68 %, що свідчить про критичну роль України в її продовольчій системі.

Блокада українських Чорноморських портів призвела до різкого зменшення експорту зерна та соняшникової олії. Це вплинуло на підвищення світових цін. За сприяння ООН та посередництва Туреччини було запроваджено Чорноморську зернову ініціативу. Україна також використовувала, крім морських шляхів, річкові та сухопутні для вивозу своєї агропродукції. Заповнення ринку дешевим українським зерном вплинуло на ринки та спричинило тиск на місцевих фермерів Польщі, Румунії, Угорщини, Болгарії та Словаччини. Ці країни запровадили заборону імпорту українського зерна. Щоб врятувати ситуацію, Європейською комісією було знайдено компромісний варіант, адже сусідні держави — члени ЄС — цим самим захищають власні економічні інтереси [6].

Війна не лише актуалізувала тему продовольчої безпеки, а й підкреслила стратегічну важливість України як стабілізуючого чинника на світовому аграрному ринку. У період збройної агресії аграрна система України продемонструвала надзвичайну стійкість і адаптивність, забезпечивши постачання продукції навіть у найкритичніші періоди. Зокрема, організація альтернативних логістичних маршрутів дозволила уникнути дефіциту ключових харчових товарів у країнах Європи.

Поряд із цим, аграрний потенціал України розглядається не лише як ресурсна база, а як один із елементів формування нової моделі співпраці в агропродовольчому секторі між Україною та ЄС. Важливу роль у цьому відіграє здатність аграрного бізнесу до впровадження цифрових рішень, модернізації виробництва та переходу до екологічно відповідального землеробства [9].

Значення України посилюється також через гнучкість її аграрного сектора, який, навіть в умовах обстрілів та руйнувань, зміг оперативно перебудувати логістичні маршрути. Розвиток сухопутних та річкових шляхів, підтриманий з боку ЄС, дозволив відновити експортні потоки й уникнути критичної нестачі продуктів на внутрішньому ринку Європи. Ці обставини підкреслюють необхідність стратегічного партнерства між Україною та Європейським Союзом, яке базується не лише на економічному інтересі, а й на взаємній відповідальності за стабільність на континенті.

Крім того, українське сільське господарство має потенціал стати частиною довготривалої трансформації аграрної політики ЄС, зокрема через впровадження інновацій, цифрових технологій і підвищення екологічних стандартів. Це відкриває нові горизонти для співпраці, особливо в рамках Європейського зеленого курсу та політики сталого розвитку, коли продовольча безпека розглядається в тісному зв'язку з енергетикою, кліматом та демографією.

Підсумовуючи можна сказати що, Україна відіграє значну роль у продовольчій безпеці країн ЄС. Сьогодні наша держава набуває стратегічного рівня на зовнішньоекономічному рівні. Зернова криза на початку повномасштабного вторгнення показала, що Україна і надалі залишатиметься житницею Європи, тим самим підтверджуючи

цей титул. ЄС наразі потребує Україну не менше, ніж Україна потребує підтримки та допомоги з боку європейських партнерів.

Список використаних джерел

1. Роль України у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки / О. Гаврилюк. – URL: <https://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/download/245/6594/14716-1>
2. OEC World. Ukraine trade with EU countries. – URL: <https://oec.world/en>
3. McCalla W. (1992). Agricultural Development and Food Security in Developing Countries: Strategies for Sustained Growth. IFPRI Discussion Paper.
4. Український агроекспорт в сезоні 2024/2025: які в нас шанси проти кремлівської дипломатії та демпінгу зерном// Українська зернова асоціація (УЗА). – 2024. – URL: <https://uga.ua/meanings/ukrayinskyj-agroeksport-v-sezoni-2024-2025-yaki-v-nas-shansy-proty-kremlivskoyi-dyplomatiyi-ta-dempingu-zernom>
5. Продовольча безпека планети і Україна: наша країна здатна врятувати мільйони людей від голоду // Журнал «І». – 2015. – URL: <https://www.ji-magazine.lviv.ua/2015/Prodovolcha-bezpeka-planety.htm>
6. Огляд продовольчої безпеки та політики в Україні / KSE Agrocenter. – URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/Food-security-and-policy-in-Ukraine_ukr.versiya-1.pdf
7. Ukraine, its Food Security and Future / Roubik H., Hruska A. – URL: https://www.researchgate.net/publication/383946712_Ukraine_its_Food_security_and_future
8. The Role of Ukraine in Ensuring Global Food Security / Halkin V. – URL: <https://grassrootsjournals.org/gjnr/nr.07-03ukr-20.halkin.pdf>

Шаріфова А. А.

*“Міжнародні економічні відносини”, 5 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – д.е.н., професор кафедри
європейської економіки і бізнесу Ткаченко С.І.*

РОЛЬ ПРОЦЕСІВ ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ У ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що після початку повномасштабної війни український бізнес опинився в умовах безпрецедентної економічної руїни. Масштабне руйнування інфраструктури, втрата ринків збуту, скорочення інвестиційних потоків і дефіцит капіталу змусили підприємства шукати нові стратегії відновлення, моделі адаптації та виживання. В цьому контексті процеси злиття та поглинання (M&A) стали одним із найефективніших механізмів консолідації ресурсів, збереження виробничого потенціалу та прискорення відновлення економічної активності [1]. В умовах кризи M&A не тільки дозволяють компенсувати втрати, а й створюють передумови для оновлення бізнес-моделей і впровадження більш стійких до ризиків стратегій розвитку.

Після завершення активної фази воєнних дій в Україні спостерігається активізація ринку злиттів і поглинань. За даними аналітиків, у 2023 році кількість угод у цій сфері зросла майже на 30% порівняно з 2022 роком [2]. Основними рушіями цього процесу стали не лише прагнення компаній вижити, але й можливість консолідувати активи за зниженими цінами та